

BI Norwegian Business School - campus Oslo

GRA 19502

Master Thesis

Component of continuous assessment: Thesis Master of Science

Final master thesis – Counts 80% of total grade

Fusjoner: en sammenligning mellom god regnskapsskikk og IFRS. Spesielt om goodwill og kontraktsoverdragelse

Navn: Cecilie Strøm, Ane Nordahl Grøstad

Start: 02.03.2018 09.00

Finish: 03.09.2018 12.00

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en avsluttende del av masterstudiet i Økonomi og Ledelse ved Handelshøyskolen BI i Oslo.

Målet med studien var først og fremst å øke vår kunnskap og forståelse av regnskapsmessig behandling av fusjon. Spesielt med fokus på forskjeller mellom IFRS og god regnskapsskikk. Det har vært en spennende og lærerik prosess, men også til tider krevende. Gjennom arbeidet har fått god innsikt i de mange problemstillinger som knytter seg til fusjoner.

Norsk regnskapsrett har over lang tid diskutert å harmonisere regnskapslovgivningen mer mot internasjonale regnskapsstandarder. Ved å fordype oss i forskjellene mellom de forskjellige standardene har vi opparbeidet oss et bredere grunnlag for å følge diskusjonen videre.

Vi vil rette en stor takk til vår veileder ved Handelshøyskolen BI i Oslo, Morten Lund, som har gitt oss konstruktive tilbakemeldinger, vært tilgjengelig og gitt oss gode innspill gjennom hele prosessen. Takk for all motivasjon og råd du har gitt oss når vi har stått fast.

Vi vil også rette en takk til familie og venner for støtte og gode innspill gjennom hele masterstudiet.

Oslo, 22. august 2018

Ane Nordahl Grøstad og Cecilie Strøm

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	vi
Figurliste	vii
Forkortelser	viii
1.0 Innledning	1
1.1 Presentasjon av tema	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Avgrensninger og presiseringer.....	2
2.0 Metodebeskrivelse	5
2.1 Juridisk metode	5
2.2 Innhenting av andre data	7
3.0 Konsolideringsprosesser	8
3.1 Innmatskjøp.....	8
3.2 Oppkjøp.....	8
4.0 Fusjonsprosessen	10
4.1 Før fusjon	10
4.1.1 <i>Verdsettelse</i>	11
4.1.1.1 Due diligence.....	11
4.1.1.2 Verdivurdering	12
4.1.2 <i>Fusjonsmodeller</i>	14
4.1.2.1 Alminnelig opptaksfusjon	15
4.1.2.2 Fusjon ved nystiftelse	16
4.1.2.3 Konsernfusjon (trekantfusjon).....	17
4.1.2.4 Mor-datter fusjon.....	17
4.1.2.5 Omvendt mor-datter fusjon	18
4.1.2.6 Fusjon mellom selskaper med samme eier (søsterfusjon)	19
4.1.2.7 Firkantfusjon	19

4.1.2.8 Fusjon over landegrensener.....	20
4.2 Fusjonsprosessen.....	20
4.2.1 Kreditorvern og kreditors innsigelser	21
4.3 Etter fusjon.....	23
5.0 Regnskapsregimer	24
5.1 Norske regnskapsregler	25
5.1.1 Sammenstillingsprinsippet.....	25
5.1.2 Opptjeningsprinsippet	26
5.1.3 Transaksjonsprinsippet	26
5.1.4 Forsiktighetsprinsippet.....	26
5.2 International Financial Reporting Standards (IFRS)	26
5.2.1 IFRS for SMEs.....	27
6.0 Regnskapsmessig behandling av konsolideringsprosesser.....	28
6.1 Regnskapsmessig behandling etter god regnskapsskikk	28
6.1.1 Oppkjøpsmetoden (transaksjonsmetoden)	29
6.1.2 Kontinuitetsprinsippet	30
6.1.3 Regnskapsmessig behandling av forskjellige fusjonsmodeller	31
6.1.3.1 Alminnelig opptaksfusjon	31
6.1.3.2 Fusjon ved nystiftelse	34
6.1.3.3 Konsernfusjon (trekantfusjon).....	35
6.1.3.4 Mor-datter fusjon.....	36
6.1.3.5 Omvendt mor-datter fusjon	36
6.1.3.6 Fusjon mellom selskaper med samme eier (søsterfusjon)	37
6.2 Regnskapsmessig behandling av fusjoner og oppkjøp etter IFRS.....	37
6.2.1 Definisjon av virksomhet og virkeområdet i IFRS 3.....	38
6.2.2 IFRS 3 – Oppkjøpsmetoden	39
6.3 Forskjeller - God regnskapsskikk og IFRS 3.....	40
6.3.1 Fastsettelse av overtakelsestidspunkt	40
6.3.2 Identifikasjon av overtakende part	40

6.3.3 Måling og tilordning av anskaffelseskost	41
6.4 Spesielt om skatt ved fusjon	42
7.0 Spesielt om goodwill	45
7.1 Goodwilldebatten	45
7.2 Regnskapsmessig behandling av goodwill	47
7.2.1 Fastsettelse av goodwill	47
7.2.2 Minoritetsinteresser (ikke-kontrollerende eierinteresser)	48
7.2.3 Regnskapsmessig behandling etter god regnskapsskikk	49
7.2.4 Regnskapsmessig behandling etter IFRS	49
7.2.5 Vurdering av økonomisk levetid	49
7.2.6 Egenutviklet goodwill	51
7.2.7 Negativ goodwill	52
7.3 Informasjonsverdi	52
8.0 Arbeidstakers rettigheter ved virksomhetsoverdragelse	55
8.1 Arbeidsmiljøloven	55
8.1.2 Tolkning av rettspraksis om overføring av virksomhet (HR-2006-00174-A og HR-2011-02393-A)	56
8.2 Ansattes rettigheter	58
8.2.1 Ansattes frynsegoder	59
8.2.2 Pensjonsordninger	59
8.2.3 Øvrige rettigheter	59
8.2.4 Oppsigelse ved virksomhetsoverdragelse	59
8.3 Andre HR-utfordringer	60
9.0 Overdragelse av avtaler	61
9.1 Overdragelsesklausul – «change of control»	61
9.1.1 REC-kjennelsen, HR-2010-01269-U	62
9.2 Bristende forutsetninger	65
9.3 Regnskapsmessig behandling av avtaler ved virksomhetsoverdragelse	65
9.3.1 Balanseføring av immaterielle eiendeler	66

10.0 Konklusjon	69
Referanseliste	71
Rettskilder	74
<i>Lover og rettslig bindende standarder</i>	74
<i>Forarbeider</i>	75
<i>Rettspraksis</i>	76

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar for seg hvordan en fusjon mellom selskaper bør behandles med hovedvekt på spørsmål knyttet til regnskap og selskapsrett. Vi diskuterer forskjeller som knytter seg til forskjellige fusjonsmodeller og regnskapsstandarder. Denne oppgaven konkluderer med at fusjoner skaper problemer med å oppnå sammenlignbare regnskapstall. Dette gjelder særlig mellom selskaper som benytter forskjellige regnskapsstandarder.

Som følge av et ønske om internasjonal konvergens ble IFRS i 2004 endret for å gi bedre sammenligningsgrunnlag. Norsk RegnskapsStifelse har også foreslått å lage en ny norsk regnskapsstandard som skal tilpasses internasjonal regnskapspraksis. Dette vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom regnskaper. Norsk regnskapspraksis inneholder bestemmelser om at alle børsnoterte selskaper skal benytte IFRS. Det er også åpnet for at øvrige foretak kan velge å utarbeide regnskap etter denne standarden.

Avslutningsvis presenterer oppgaven andre områder innenfor fusjoner som kan påvirkes betydelig av fusjoner. Dette gjelder ansattes rettigheter som er sterkt lovregulert, men der spørsmål om identiteten er i behold kan skape ulikt resultat. Vi diskuterer også adgang til å forby overdragelse av avtaler i forbindelse med fusjoner og hvordan man skal behandle avtaler overdratt i strid med et slikt overføringsforbud. Også her er konklusjonen uklar på om løsningen kan gjøres gjeldende i liknende tilfeller.

Figurliste

Figur 1 - Alminnelig opptaksfusjon.....	15
Figur 2 - Fusjon ved nystiftelse	16
Figur 3 - Konsernfusjon	17
Figur 4 - Mor-datter fusjon	17
Figur 5 - Omvendt mor-datter fusjon.....	18
Figur 6 - Fusjon mellom selskaper med samme eier	19
Figur 7 - Differensierte regnskapsregler for regnskapspliktige foretak i Norge.....	25
Figur 8 – Eksempel 1: Alminnelig opptaksfusjon til transaksjon.....	32
Figur 9 – Eksempel 1: Beregning av netto overkurs.....	32
Figur 10 – Eksempel 1: Beregning anskaffelseskost og merverdianalyse.....	33
Figur 11 – Eksempel 1: Fusjonsbalanse - alminnelig opptaksfusjon til transaksjon	33
Figur 12 - Eksempel 2: Fusjonsbalanse - alminnelig opptaksfusjon til kontinuitet.....	34
Figur 13 - Eksempel 3: Sammenligning egenkapitalsammensetning ved alminnelig opptaksfusjon og fusjon ved nystiftelse	35
Figur 14 - Eksempel 4: Konsernfusjon til transaksjon og kontinuitet	35
Figur 15 - Eksempel 1: Merverdianalyse ved alminnelig opptaksfusjon	48
Figur 16 - Regnskapsmessig behandling av immaterielle eiendeler etter god regnskapsskikk (KPMG, 2018).....	67

Forkortelser

Aml.	Arbeidsmiljøloven
APB	Accounting Principles Board
Asal.	Allmennaksjeloven
Asl.	Aksjeloven
FASB	Financial Accounting Standards Board
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
IFRS for SME	International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities
NOU	Norges offentlige utredninger
NRS	Norsk RegnskapsStandard
Ot.prp	Odelstingsproposisjoner
Rskl.	Regnskapsloven
Sktl.	Skatteloven
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles

1.0 Innledning

I dette kapittelet presenterer vi bakgrunnen for valg av tema og hvorfor dette interesserer oss, etterfulgt av problemstillingen som danner grunnlaget for dette studiet. Vi vil også redegjøre for hvilke avgrensninger vi har måttet gjøre for at studiet ikke skal bli for omfattende.

1.1 Presentasjon av tema

Temaet i dette studiet omhandler fusjoner, hvordan en fusjon kan regnskapsføres etter IFRS og god regnskapsskikk, og hensynet til avtaler som foreligger i selskapene før fusjonen. Utgangspunktet for valg av tema er vår interesse for regnskap og aktualiteten fusjoner har i næringslivet. Vårt ønske og mål med denne utredningen er å få en bredere forståelse av regnskapsføringen ved fusjon, hvilke hensyn som må tas i forbindelse med avtaler, og hvordan disse blir behandlet i tiden etter at fusjonen er gjennomført.

Fusjoner er komplekse transaksjoner, blant annet fordi slike transaksjoner involverer parter på både selskaps- og eiernivå, og at transaksjonene innebærer vederlag i aksjer (Kvaal & Johnsen, 2000). Næringslivet er stadig i endring, og selskaper er nødt til å tilpasse seg nye omgivelser. Omstruktureringer, herunder fisjon, fusjon og oppkjøp, er derfor en aktuell måte å tilpasse seg de nye omgivelsene på.

I dette studiet ser vi på hvordan en fusjon gjennomføres etter aksjelovens kapittel 13, og hvordan den regnskapsmessige behandlingen av fusjoner skal føres etter god regnskapsskikk og IFRS. Ved gjennomføring av fusjoner oppstår det ofte en goodwill post i regnskapet. Et selskap som inngår i en fusjon har ofte en transaksjonsverdi som overstiger summen av deres identifiserbare netto eiendeler, med andre ord en merverdi som knytter seg til driften som vanskelig lar seg identifisere. Hvordan denne posten skal behandles er mye omdiskutert og det foreligger ulik praksis etter forskjellig regelverk.

Hovedregelen for gjennomføring av fusjon avhenger av regelverk, fusjonsmodeller og hvilken regnskapsstandard som benyttes. Hovedregelen etter selskapsrettslige og skatterettslige regler er at fusjoner skal gjennomføres til kontinuitet, men etter regnskapsretten skal dette føres etter et

transaksjonsprinsipp. Vi er i denne forbindelse opptatt av å avdekke hvilke forskjeller dette vil utgjøre.

Avtaler kan være sterke incentiver for å gjennomføre en fusjon. Vi har derfor valgt å se på hvordan avtaler i de fusjonerende selskapene skal behandles ved en fusjon og hvordan et eventuelt overføringsforbud kan begrense overdragelsesmuligheter.

1.2 Problemstilling

Med bakgrunn i studiets beskrivelse har vi utarbeidet følgende problemstilling:

Hvordan kan fusjoner behandles regnskapsmessig, og hvilke forskjeller oppstår ved bruk av ulike regnskapsstandarder? Hvilke hensyn må tas i forbindelse med foreliggende kontrakter?

1.3 Avgrensninger og presiseringer

Hovedtemaet for denne studien er fusjoner. Fusjoner inkluderer en rekke problemstillinger. Vi kan dele problemstillingene inn i hovedgrupper.

Selskaps- og kontraktsrettslige spørsmål

Hvilken fusjonsmodell skal benyttes? Hvordan vil valg av fusjonsmodell påvirke behandlingen av fusjonen? Hvordan skal bytteforholdet mellom eiere fastsettes? Hva er de formelle kravene til utarbeidelse av dokumenter i forbindelse med fusjonen?

Regnskapsrettslige spørsmål

Hvilke regnskapsregler skal benyttes ved gjennomføring av fusjonen? Regnskapslovens alminnelige regler, IFRS eller andre særregler? Hvilke forskjeller oppstår ved valg av forskjellige regnskapsstandarder og fusjonsmodeller?

Arbeidsrettslige spørsmål

Hvilke rettigheter og forpliktelser har de ansatte krav på å få overført ved en fusjon? Når og hvor mye informasjon har de ansatte krav på å få om fusjonsprosessen? Er de ansatte bundet av avtaler som det er viktig å avklare i forkant av en fusjon? Fusjoner fører ofte til at man sitter med flere personer enn nødvendig i samme stilling, hvordan går man fram for å nedbemanne etter fusjon?

Verdsettelsesspørsmål

Hva er selskapets virkelige verdi? Hvilken verdsettelsesmodell skal benyttes for å fastslå anskaffelseskost og hvordan går man fram for å avdekke skjulte verdireduserende faktorer?

Skatterettslige spørsmål

Kan fusjonen gjennomføres som en skattefri fusjon? Hvilke kriterier må i så fall være oppfylt?

Utfordringer med implementering

Hvordan skal man utvikle en felles kulturforståelse og team på tvers av organisasjoner på en effektiv måte?

Børs- og verdipapirrettslige spørsmål

For selskaper som omsetter finansielle instrumenter på marked gjelder spesielle regler for at offentligheten skal ha tilgang på lik informasjon. Ved fusjoner knyttet til disse selskapene oppstår det særlige spørsmål knyttet til taushetsplikt og innsidehandelsregler, samt informasjons- og meldeplikter.

Konkurranserettslige spørsmål

Konkurransereglene skal sikre at alle aktører i næringslivet skal kunne konkurrere på rettferdig vis og på like vilkår. Dette er bakgrunnen for at konkurransetilsynet kan sette en stopper for virksomhetssammenslutninger som får en for dominerende posisjon i markedet. Hvordan kan man organisere sammenslåingen slik at man ikke er i konflikt med konkurransereglene?

Temaet fusjon er et svært omfattende område med mange ulike problemstillinger. Vi er derfor nødt til å foreta en avgrensning mot en del av disse temaene, og vi vil i hovedsak fokusere på den selskapsrettslige, regnskapsrettslige og kontraktsrettslige tilnærmingen rundt fusjoner.

Vi vil ikke behandle fusjoner hvor en eller flere av de involverte partene er allmennaksjeselskaper. Bestemmelsene i aksjeloven og allmennaksjeloven er i stor grad sammenfallende, og gjennomføringen vil ofte bli tilnærmet lik. Men

allmennaksjeloven inneholder enkelte begrensninger og spesialregler som gjør dette til et omfattende tema. Studiet vil være begrenset til norsk lovgivning, og vi vil derfor kun forholde oss til fusjoner gjennomført i Norge. Det vil si at vi ekskluderer fusjon over landegrensner. Dette innebærer også at vi vil legge vårt hovedfokus på de regnskapsstandardene som er mest brukt i Norge og ekskludere andre internasjonale regnskapsstandarder.

Selskapsrett og regnskapsrett innen fusjon er særlig knyttet tett opp mot skatteretten, og vi vil derfor behandle noen skatterettslige spørsmål selv om dette ikke er hovedfokuset i studiet.

De andre nevnte punktene er tett knyttet opp til temaet fusjon. Enkelte av punktene vil bli nevnt senere i oppgaven, til tross for at hovedfokuset ikke ligger på disse. Dette er nødvendig for å skape en helhetlig forståelse for hvordan en fusjon gjennomføres, hva som må vurderes og hvilke hensyn som må tas i en slik gjennomføring.

2.0 Metodebeskrivelse

I dette kapittelet vil vi gjøre rede for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for oppgaven. Formålet med oppgaven er først og fremst å presentere den eksisterende teorien knyttet til fusjonsprosessen, herunder de lover og retningslinjer som gjelder både fra et selskapsrettslig og et regnskapsrettslig perspektiv. Problemstillingen i vår oppgave er av den karakter at den ikke vil kunne besvares med kun en bekreftelse eller avkreftelse.

Vi vil presentere de valgene vi har tatt gjennom hele prosessen.

For å besvare problemstillingen best mulig er det vesentlig å velge riktig metode, og da temaet vårt er sterkt lovregulert er det naturlig å fokusere på den juridiske metoden. Oppgaven tar utgangspunkt i norsk rett, samt norske og internasjonale regnskapsstandarder som benyttes i Norge.

2.1 Juridisk metode

Vi har anvendt juridisk metode for å undersøke og forsøke å besvare våre problemstillinger. Juridisk metode går ut på å finne frem til innholdet i rettsreglene (Aasebø, Buflod, & Sannes, 2007). Det handler om å tolke relevante rettskilder for å analysere, drøfte og veie de mot hverandre for å ta standpunkt i rettslige problemstillinger. Rettskilder er kilder hvor vi kan hente informasjon for å finne fremt til rettsregelens innhold.

Relevante rettskilder i vår oppgave:

- Lovtekster (og rettslig bindende standarder)
- Forarbeider
- Rettspraksis
- Andre myndigheters praksis
- Juridisk teori

Vi har tatt utgangspunkt i lovttekster for å løse våre problemstillinger. De formelle kravene knyttet til fusjoner er sterkt lovregulert, enten direkte i lov eller i standarder som er hjemlet i lov eller forskrift. Dette er også den rettskildefaktoren som ofte veier tyngst, men det er ikke alltid tilfelle at lovens ordlyd veier tyngre enn andre rettskilder. Der Høyesterett har tatt stilling til et tolknings spørsmål vil dette ofte kunne veie tyngst.

Bakgrunnen for at vi legger stor vekt på lovens ordlyd er at det er en tekst som er vedtatt og kunngjort. Det er dermed et sluttprodukt av en lang prosess som er nøye overveid og diskutert. Vi har også tatt hensyn til at loven kan inneholde språklige uklarheter, eller at ordlyden i noen tilfeller kan stride mot lovens formål, selv om dette ikke har vært lovgivers intensjon. Ved tvil, eller der et spørsmål ikke har kunnet utledes direkte fra lovteksten, har det vært nødvendig for oss å se på andre rettskilder for å besvare problemstillingen. Lover blir vedtatt av Stortinget, dette følger av Grunnloven § 49. Når en lov blir vedtatt er likevel mye av arbeidet med loven allerede gjennomført. Loven bygger derfor på forarbeidene som er gjort, og forarbeidene er derfor svært relevante som rettskilder. Ved å se nærmere på lovens forarbeider har vi fått en bredere forståelse av hva som var lovgivers formål med bestemmelsene i loven og dermed lettere kunne tolke lovbestemmelsene.

Det har vært nødvendig for oss å se nærmere på forarbeidene til både regnskapsloven, arbeidsmiljøloven, aksjeloven samt forarbeidene til IFRS 3.

Rettspraksis har vært en viktig rettskilde for å analysere noen av våre problemstillinger. Grunnen til dette er det ulovfestede likhetsprinsippet om at like tilfeller skal behandles likt (Advokatfirmaet RUV, 2018). Veiledning kan derfor finnes i avgjørelser som er gjort på samme grunnlag. I tråd med metodelæren har vi lagt størst vekt på avgjørelser fattet av Høyesterett. Men betydningen av rettspraksis som rettskilde bygger i hovedsak på de argumenter som kan utledes fra avgjørelsen og ikke nødvendigvis avgjørelsen i seg selv. Det har derfor vært viktig for oss å inkludere argumenter diskutert av underrettene.

Hvilken vekt en rettsavgjørelse vil ha bygger på flere momenter. Et av disse momentene er domspremissene. Domspremissene bygger på sakens spesielle forhold, og vekten øker eller avtar på bakgrunn av klare likhetstrekk med tvisten som skal avgjøres. Våre problemstillinger forsøker ikke å avgjøre en spesifikk tvist, men heller utlede de generelle forhold knyttet til et tema, og vi har derfor forsøkt å konkretisere de tilfeller der domspremissene vil kunne gi et annet utfall enn det rettsavgjørelsene har kommet fram til.

Et viktig element i juridisk metode er at det kan foreligge motstrid mellom rettsregler. Disse må elimineres. I første omgang har vi forsøkt å eliminere motstrid ved tolkning. I de tilfeller der dette ikke lot seg løse ved tolkning har vi

benyttet tolkningsnormer for å løse motstriden; *lex specialis*, *lex posterior* og *lex superior* (Boe, 2012). Prinsippene går ut på at der det er motstrid vil spesielle regler gå foran mer generelle regler, nyere regler vil gå foran eldre regler, og rettsregler av høyere rang vil gå foran regler av lavere rang. I løpet av studiet har vi lagt merke til at man i noen tilfeller knapt legger merke til at det foreligger motstrid fordi tolkningsresultatene er så åpenbare, som for eksempel ved bestemmelser som er unntak fra hovedregler.

Det er viktig å få fram at den juridiske metoden ikke bare handler om de ulike rettskildene, men også hvordan man resonnerer ved å benytte rettskilder som informasjonskilde.

2.2 Innhenting av andre data

Vi har i noen grad benyttet kvantitative data for å utdype noen av temaene i vår oppgave. Kvantitativ metode går ut på å samle informasjon fra mange kilder. I vårt tilfelle har vi benyttet data samlet inn av andre, såkalt sekundærdata. Ved å se på forskning som er gjennomført av andre, har vi kunnet belyse noen problemstillinger som ikke ligger under vårt hovedtema.

3.0 Konsolideringsprosesser

Konsolideringsprosessen innledes ved at selskaper har et ønske om vekst og styrket markedsposisjon. Dette kan oppnås enten ved organisk vekst eller ved konsolidering. Organisk vekst tar ofte lang tid, og mange selskaper velger derfor å slå seg sammen for å vokse i markedet. Det er flere måter å konsolidere på, herunder innmatkjøp, oppkjøp eller fusjon. Ved innmatkjøp overtar et selskap deler av en virksomhet eller hele innmaten, det vil si hel eller delvis integrasjon. Ved oppkjøp erverver selskapet aksjer i et annet selskap. På denne måten dannes et konsern ved at et morselskap får kontroll over et datterselskap. Konsolideringen organiseres som én enhet, med to selskaper. Konsernstrukturen resulterer i en form for konsolidering av de to selskapene, men uten full integrasjon. Den tredje modellen for konsolidering omhandler fusjon som innebærer full integrasjon. Alle disse modellene reiser flere regnskapsrettslige, skatterettslige og selskapsrettslige spørsmål som må vurderes ved valg av konsolideringsform.

3.1 Innmatkjøp

En av måtene selskaper kan konsolidere på er ved kjøp av innmat. Dette er en type virksomhetskjøp hvor kjøperen får kontroll over bestemte eiendeler og forpliktelser direkte. Innmatkjøp som oppfyller kriteriene til en regnskapsmessig transaksjon er regulert i NRS 17 – *virksomhetskjøp og konsernregnskap* og skal regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. I motsatt tilfelle skal kontinuitetsmetoden benyttes. Forskjellen mellom metodene blir nærmere gjennomgått i kapittel 6.

3.2 Oppkjøp

Ved kjøp av aksjer i et selskap overtar man en andel av eiendeler og forpliktelser som selskapet innehar. Ved oppkjøp er grundig kontraktarbeid svært viktig. Avhengig av størrelsen på eierposten vil det kunne være nødvendig å gjennomføre en due diligence for å avdekke eventuelle forhold som har betydning for gjennomføringen.

Oppkjøp kan også gjennomføres uten det formål å oppnå kontroll. Ved erverv av aksjer er det flere terskelverdier som gir ulike rettigheter i selskapet. Ved eierskap over en tredjedel vil eier ha negativt flertall og være i en blokkeringsposisjon. I denne situasjonen vil man kunne forhindre vedtak på generalforsamlingen som krever kvalifisert flertall. Aksjeloven skiller mellom alminnelig flertall og

kvalifisert flertall, jf. §§ 5-17 og § 5-18. Ved alminnelig flertall har man en avgjørende innflytelse når saker skal avgjøres ved avstemming på generalforsamling med unntak av saker som krever kvalifisert flertall. Kvalifisert flertall krever eierskap over to tredjedeler. I denne posisjonen har man i utgangspunktet full kontroll over selskapet. Ved kvalifisert flertall kan man endre selskapsvedtektene og vedta fusjoner, fisjoner og kapitalendringer.

Ved kjøp av samtlige aksjer eller kontrollerende poster i et selskap, vil det dannes en konsernstruktur. Et konsern er et morselskap og dets datterselskaper, jf. aksjeloven § 1-3. For at kontroll skal foreligge må et selskap (morselskapet) ha bestemmende innflytelse over et annet selskap (datterselskapet), dette følger av NRS 17 og samsvarer med definisjonen i regnskapsloven § 1-3.

Vurderingen av kontroll må konkret avgjøres i hvert tilfelle. Normalt foreligger kontroll der morselskapets eierandel gir mer enn halvparten av stemmerettene i et selskap. Alternativt kan det følge av en avtale som gir makt til å kontrollere selskapets operasjonelle aktiviteter eller selskapets styringsorganer. Avtale kan også foreligge med andre investorer som gir selskapet kontroll. Det kan også i noen tilfeller oppnås kontroll der selskapet eier mindre enn halvparten av stemmene, men der ingen andre eiere eller eiergrupper har kontroll.

4.0 Fusjonsprosessen

I dette kapittelet gjennomgås de forskjellige fasene i en fusjonsprosess og de selskapsrettslige problemstillingene som knytter seg til de ulike fasene. Det fokuseres på valg av fusjonsmodell, kreditorvern og dokumentasjonskrav knyttet til gjennomføringen.

Det er tre hovedvirkninger som følger av en fusjonsbeslutning. For det første blir all innmaten i det overdragende selskap overført til det overtakende selskap. Dette gjelder alle rettigheter og forpliktelser. Vi har i dette studiet fokusert på overføring av ansattes rettigheter og avtaler da dette kan reise mange spørsmål. Overføring av ansattes rettigheter blir gjennomgått under punkt 8.2. Avtaler som overdras i forbindelse med fusjon blir nærmere beskrevet i punkt 9.0. For det andre vil aksjekapitalen i det overtakende selskap forhøyes og det er verdien på disse nye aksjene som utgjør fusjonsvederlaget. Punkt 4.1.1 beskriver hovedpunktene i en verdsettelsesprosess. Behandlingen av kapitalforhøyelsen er avhengig av valg av fusjonsmodell og er forklart med et eksempel i punkt 6.1.3. En fusjon kan gjennomføres etter to metoder, herunder transaksjonsmetoden og kontinuitetsmetoden. Dette skaper forskjeller i fusjonsbalansen og belyses i punkt 6.1. Den siste virkningen av en fusjonsbeslutning er at det eller de overdragende selskap slettes.

4.1 Før fusjon

Motivene bak fusjoner er mange, og det er mange gevinster man kan oppnå ved å fusjonere med andre selskaper. I første omgang kan vi skille disse motivene inn i to hovedgrupper, hvor den første handler om å øke verdien på selskapet og dermed aksjonærverdien. Det andre hovedmotivet kan sees på som sammenslåing egnet til å sikre en langsiktig verdiskapning i selskapet. Gevinstene kan være stordriftsfordeler og synergieffekter. Ved gjennomføring av en fusjon kan man få tilgang til nye markeder eller manglende ressurser og kompetanse, samt økt lønnsomhet i form av økte inntekter eller reduserte kostnader og økt markedsrett. Fusjonen kan gi det sammenslåtte selskapet et varig konkurransefortrinn sammenlignet med tilsvarende selskaper i markedet.

Fusjonsprosessen innledes med at selskaper ønsker å oppnå en eller flere av gevinstene nevnt over. I startfasen kan selskaper i samarbeid komme fram til at de

kan utvikle sine forretningsideer bedre sammen enn hver for seg. I andre tilfeller kan et selskap internt finne ut at de ønsker å fusjonere med et annet selskap som har en spesifikk fordel som selskapet kan dra nytte av. De går så ut i markedet, enten selv eller via eksterne rådgivere og starter søken på aktuelle kandidater.

Når man har funnet aktuelle kandidater innledes selve prosessen av forhandlinger mellom to eller flere selskaper. Dette er en viktig fase for å vurdere om en sammenslåing er kommersielt interessant og hvilke forhold som må hensyntas ved gjennomføringen (Mauritzen, 2001). I startfasen bør det gjennomføres en selskapsgjennomgang, ofte kalt «due diligence», som er en arbeidsmetode for å samle inn og analysere informasjon om et selskap (Colman, Falkum, & Stensaker, 2011). For å komme fram til en beslutning er det viktig å gjennomføre en grundig gjennomgang av de involverte selskapers verdier og risikoer for å kunne forhandle seg fram til en riktig pris for kjøper og selger. Et annet viktig vurderingsmoment i fusjonsplanleggingen er valg av fusjonsmodell, da dette kan ha stor regnskapsmessig, skatterettslig og selskapsrettslig betydning.

4.1.1 Verdsettelse

Formålet med en verdsettelse er å komme frem til en antatt omsetningsverdi for en virksomhet. Teoretisk sett vil verdien av en aktivitet eller investering være nåverdien av en fremtidig kontantstrøm (Kinserdal, 2017). For å finne frem til riktig pris vil det være nødvendig med en gjennomgang av selskapets vesentligste forhold og eventuelle fremtidige risikoer og synergier som kan påvirke selskapets verdi. Et viktig moment i en verdsettelsesprosess er å komme fram til et relativt verdsettelsesnivå på de involverte selskapene, slik at bytteforholdet blir riktig.

4.1.1.1 Due diligence

En due diligence er en sentral del i en konsolideringsprosess. Formålet med å gjennomføre en due diligence er å avdekke eventuelle skjulte verdireduserende faktorer og begrense risikoen for negative overraskelser etter at virksomheten er overdratt (Arntsen, 2012). Før prosessen settes i gang vil det derfor være viktig for kjøper å skaffe seg kunnskap om omstendighetene i selskapet, for å kunne avgjøre om en ønsker å overta virksomheten og til hvilken pris. Begrepet brukes altså om en prosess for å samle inn og analysere informasjon om et selskap.

Det finnes ulike former for selskapsgjennomganger. En finansiell gjennomgang innebærer å analysere bedriftens økonomiske stilling, resultat og kvaliteter på

budsjetter, risikoforhold, forsikring, skatt, låneforhold, regnskapsprinsipper og revisjon. Ved å gjennomføre dette får man best mulig oversikt over selskapets økonomiske situasjon og kan kartlegge hvor bedriftens verdier ligger og hvilke risikofaktorer som finnes. Noe av det viktigste med en finansiell due diligence er å kartlegge fremtidige forpliktelser, og da spesielt skjulte pensjonsforpliktelser som kan være en vesentlig post. Det er viktig å avdekke om disse forpliktelsene kan være undervurderte av selskapet tidligere, dette kan forekomme dersom det er lagt til grunn gale forutsetninger for beregningen.

En juridisk gjennomgang har til formål å gi en oversikt over og forståelse av den juridiske situasjonen ved virksomheten. Målet er å få en oversikt over juridiske risikoer og utfordringer som ligger i virksomheten ved å gjennomgå formalia og avtaler som er knyttet til bedriften. Det er viktig å kartlegge risikoen for eventuelle søksmål og erstatningskrav og hvordan bedriften er forsikret i forhold til disse. Ved en juridisk due diligence skal alle selskapsrettslige vedtak undersøkes, målet er å kartlegge selskapets rettigheter og forpliktelser. Dette innebærer også en gjennomgang av selskapers eventuelle offentlige tillatelser og patenter. Det er viktig at verdien kan fastsettes og det bør derfor avdekkes om patenter er bestridt eller om patenter og tillatelser er tidsbegrenset og derfor kan ha redusert verdi. I tillegg vil det være viktig å gjennomgå avtaler for å forsikre seg om at disse fortsatt er bindende etter konsolidering. Dette er fordi avtaler kan inneholde overdragelsesklausuler som resulterer i at avtaler kan falle bort ved overdragelser. Dette blir nærmere gjennomgått i punkt 9.1.

En teknisk due diligence kan være hensiktsmessig der det er behov for å vurdere virksomhetens driftsmidler. Andre former for due diligence kan også være nødvendig for å kartlegge verdier og risikoer i selskapet. Eksempler på dette kan være markedsmessig, teknologisk og miljømessig due diligence.

4.1.1.2 Verdivurdering

En verdivurdering skal i utgangspunktet forsøke å fastsette verdien på enkelte eiendeler og forpliktelser i selskapene. I praksis er verdivurderingen et verktøy som brukes i verdiforhandlingen. Målet er å fastslå hva en virksomhet er verdt i en situasjon med en villig kjøper og selger, hvor begge parter har all relevant informasjon som setter begge parter i stand til å fatte en rasjonell beslutning. En virksomhet har stort sett ulik verdi for ulike aktører, selv i en situasjon der begge

har all relevant informasjon. Grunnen til dette er at de kan ha ulik tro på fremtiden og se muligheter og markedspotensial innenfor forskjellige markedsområder. Kjøper kan også se synergier knyttet til egen virksomhet som innebærer at verdien kan være høyere for kjøper enn for selger.

Verdsettelsesteorien går ut på å komme fram til en antatt omsetningsverdi for en virksomhet (Sørensen, 1998). Regnskapet er basert på historiske tall og forteller ofte lite om hva en kan forvente av fremtidig verdiskaping. Teoretisk er verdien av en aktivitet eller investering nåverdien av en fremtidig kontantstrøm. Man har flere alternative metoder å velge mellom. Hvilken metode man skal benytte avhenger blant annet av bransje og levetiden til selskapet. Det kan i noen tilfeller være nødvendig å benytte flere modeller for å oppnå best resultat.

Verdsettelsesmetoder kan deles inn i to hovedgrupper, balansebaserte metoder og inntjeningsbaserte metoder (Sørensen, 1998). Balansebaserte metoder blir ofte benyttet ved kapitalintensive virksomheter hvor mye av verdien kan finnes i balansen. Et eksempel på en balansebasert metode er å beregne substansverdi der verdien kan utledes fra sammenlignbare transaksjoner. Det er dermed et vilkår at eiendelene som vurderes er relativt standardiserte og lett omsettelige. Metoden bygger på en forutsetning om fortsatt drift. En annen metode er å bruke multipler. Dette er en metode for å benytte andre selskapers verdi til å utlede sin egen, gitt at de befinner seg innenfor samme bransje og segment samt at kapasitet og kvalitet er sammenlignbart.

Inntjeningsbaserte metoder egner seg best for virksomheter hvor verdien skapes gjennom et samspill av innsatsfaktorer der verdiene beror på nåverdien av fremtidige kontantstrømmer. Nåverdiberegningen innebærer et rentekrav som inneholder et risikopåslag som reflekterer investors vurdering av risikoen.

Den samlede verdien av en virksomhet for en kjøper er summen av «stand-alone» verdi, synergier og strategiske verdier fratrukket negativ verdi av restruktureringskostnader (Thoresen, 2018). Verdien av å kjøpe en bedrift kan derfor variere mye for ulike potensielle kjøpere. «Stand-alone» verdien er verdien av virksomheten med dagens eierstruktur og rammevilkår.

Synergier kan oppstå når to eller flere aktører slår seg sammen. Det innebærer i praksis at en kan drive mer effektivt eller oppnå mer ved å være én enhet. Dette

kan relateres til reduserte kostnader, økte inntekter eller reduserte investeringsbehov.

Ved virksomhetssammenslutninger kan det også foreligge mulige strategiske verdier. Dette er gjerne knyttet til nye muligheter en kjøper får gjennom kjøp av en virksomhet, herunder tilgang til et nytt marked, redusert tid for å etablere seg i et marked, tilgang til teknologi og kompetanse og mulighet for å fjerne konkurrenter. Ulike kjøpere kan ha ulike strategiske verdier ved kjøp av samme virksomhet.

Ved konsolideringer påløper det stort sett restruktureringskostnader. Dette knytter seg gjerne til sluttpakker og juridisk bistand i forbindelse med nedbemanning.

Verdier knyttet til synergier og strategiske forhold kan være ulike for selger og kjøper. Kjøper kan argumentere for at verdien på selskapet er «stand-alone»- verdien, og at andre verdier oppstår som bakgrunn av kjøpet og at det er kjøper som sitter igjen med risikoen. Dermed ønsker kjøper også å sitte igjen med den potensielle verdien. Selger på sin side kan argumentere for at det er salget av selskapet som muliggjør verdiene knyttet til synergier og strategiske forhold. Den endelige prisen på selskapet vil derfor være en kombinasjon av selskapets verdi og partenes forhandlingsdyktighet.

4.1.2 Fusjonsmodeller

De selskapsrettslige reglene som omhandler fusjoner finner vi i aksjeloven kapittel 13. Regelverket deler fusjoner inn i ulike typer. Selskapsrettslige, skatterettslige og regnskapsmessige regler varierer etter hvilken fusjonstype som velges.

I juridisk litteratur skilles det mellom to ulike typer fusjoner (Liland, 2016). Dette er horisontale og vertikale fusjoner. Horisontale fusjoner er fusjoner mellom selskaper på samme nivå selskapsrettslig. Fusjonsformen kan finne sted som fusjoner ved overtakelse eller fusjon ved stiftelse av nytt selskap. Spesielle varianter av horisontale fusjoner er trekant- og firkantfusjoner. Vertikale fusjoner er fusjoner som gjennomføres oppover eller nedover i et konsern. Dette er mor-datter og omvendt mor-datter fusjoner.

Et sentralt spørsmål i valg av fusjonsmodell er temaet om kontinuitet. Dette knytter seg både til selskapsretten, skatteretten og regnskapsretten. Hovedregelen

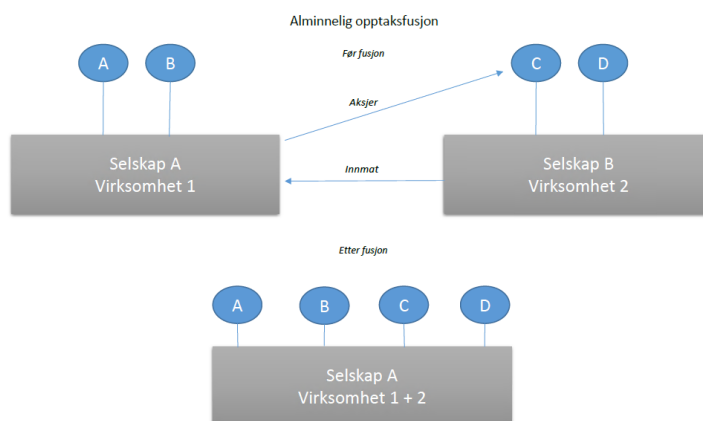
etter regnskapsretten er at fusjoner skal gjennomføres etter et transaksjonsprinsipp. Dette blir nærmere gjennomgått under punkt 5.1.3 og 6.1.1. Etter selskapsrettslige og skatterettslige regler er hovedregelen derimot at fusjoner skal gjennomføres til kontinuitet.

Selskapsrettslig kontinuitet medfører at overdragende selskap og dets aksjonærer videreføres til det overtakende selskap. Selskapsrettslig er det selskap som overtar virksomhetene til et eller flere selskap i fusjonen det overtakende selskap. Det selskap som virksomheten blir overdratt fra er det overdragende selskap.

Kontinuitetsprinsippet er uttrykt i aksjeloven § 13-2 første ledd. Bestemmelsen slår fast at det overdragende selskapets eiendeler, rettigheter og forpliktelser må overdras «som helhet» til det overtakende selskap. Det fremgår av samme bestemmelse at kravet til kontinuitet også knytter seg til eiere. Det vil si at det er et vilkår at aksjonærene i det overdragende selskapet fortsetter som aksjonærer i det overtakende selskap. Aksjeloven § 13-2 første ledd nr. 1 fastslår at kravet om kontinuitet også gjelder ved overføring av vederlag i forbindelse med fusjon. Bestemmelsens første ledd nr. 2 fremstiller derimot rettslig adgang til å fravike dette ved å åpne for muligheten til å yte inntil 20 prosent av vederlaget i annet enn aksjer. Fravikelsen innebærer derfor brudd på eierkontinuiteten.

4.1.2.1 Alminnelig opptaksfusjon

En alminnelig opptaksfusjon er den vanligste typen fusjon. Denne typen benevnes også som oppkjøpsfusjon eller alminnelig vederlagsfusjon. Alminnelig opptaksfusjon er en fellesbetegnelse for alle fusjonstyper unntatt fusjon ved nystiftelse.

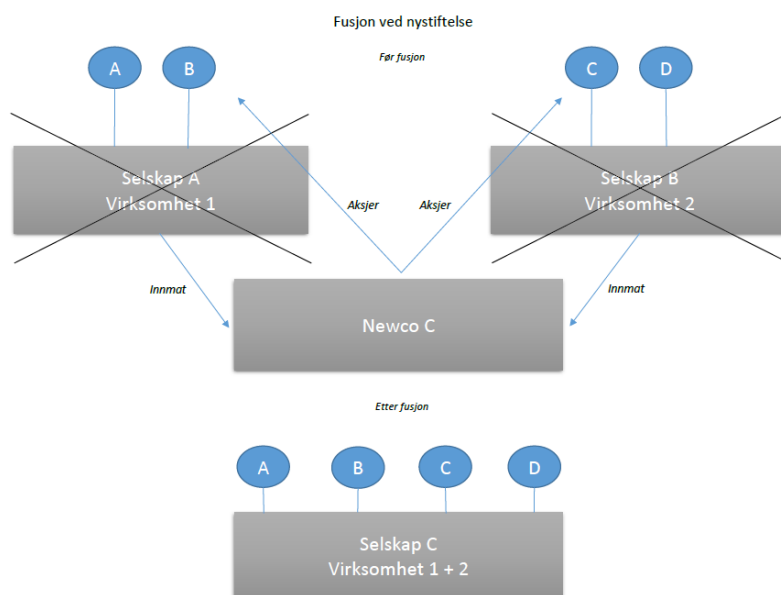

Figur 1 - Alminnelig opptaksfusjon

Under en slik fusjonsmodell fusjoneres ett eller flere overdragende selskaper inn i et overtakende selskap. Vederlaget til aksjonærene i det overdragende selskap er aksjer i det overtakende selskap, samt et eventuelt tilleggsvederlag, jf. asl. §§ 13-2 første ledd og 13-4. Denne fusjonsformen er regulert av de alminnelige reglene om fusjon i aksjeloven §§ 13-2 flg.

4.1.2.2 Fusjon ved nystiftelse

Ved en fusjon ved nystiftelse vil det overtakende selskap være stiftet ved fusjonen. To eller flere overdragende selskaper fusjoneres deretter inn i det nystiftede selskapet. Ved fusjon ved nystiftelse må likevel ett av de selskapsrettslige overdragende selskapene identifiseres som regnskapsmessig overtakende selskap.

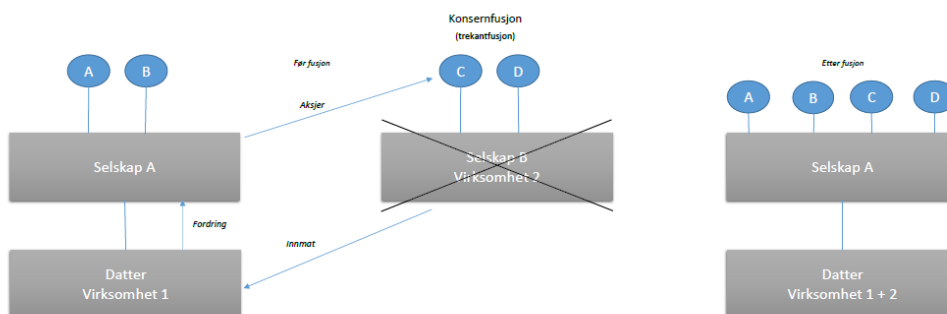
Figur 2 - Fusjon ved nystiftelse

En slik fusjon skjer etter reglene i aksjeloven § 13-4 eller § 13-16 første ledd nr. 2. Utstedelse av fusjonsvederlaget følger reglene om stiftelse i aksjeloven kapittel 2, med særregler for fusjon etter bestemmelsene i kapittel 13, jf. § 13-4.

Ved å benytte denne fusjonsmodellen skal ikke fusjonsplanen inneholde forslag til beslutning om kapitalforhøyelse som ved andre type fusjoner, men heller inneholde forslag til stiftelsesdokument, jf. asl § 13-7 andre ledd.

4.1.2.3 Konsernfusjon (trekantfusjon)

Aksjeloven § 13-2 andre ledd tillater at et fusjonsvederlag kan utstedes av det overtakende selskaps morselskap. Dette er en konsernfusjon. Det overtakende selskap må tilhøre et konsern, og 90 prosent av eierandelen må være eid av et morselskap eller ett eller flere datterselskap innenfor samme konsern. Det er ikke krav om at morselskapet er det nærmeste morselskapet.

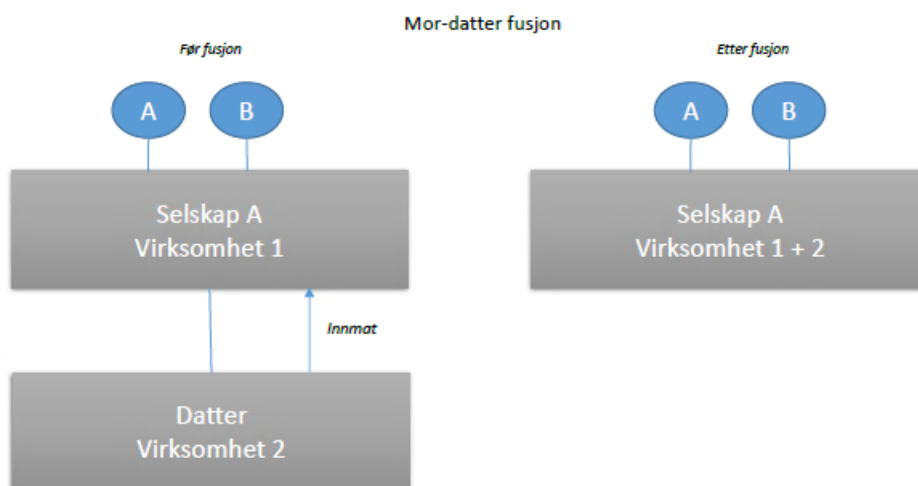

Figur 3 - Konsernfusjon

Under denne modellen vil det alltid være tre involverte parter; det overtakende selskap, det overdragende selskap og morselskapet som utsteder vederlaget. Derfor kalles ofte denne modellen også trekantfusjon. Denne fusjonsformen benyttes gjerne når man ønsker å etablere en konsernstruktur.

4.1.2.4 Mor-datter fusjon

En mor-datter fusjon reguleres av aksjeloven § 13-23 og åpner for en vederlagsfri fusjon hvor datterselskapets virksomhet overføres til morselskapet. Morselskapet er det overtakende selskap, og datterselskapet det overdragende selskap.

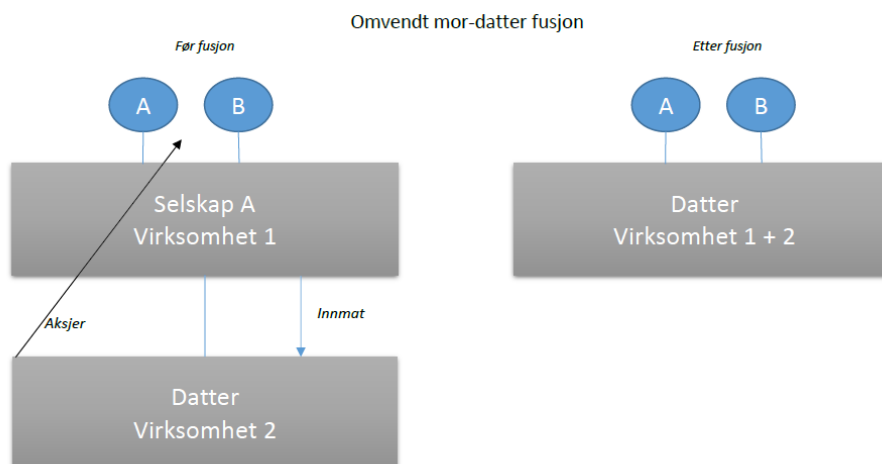

Figur 4 - Mor-datter fusjon

En forutsetning ved å gjennomføre en fusjon etter reglene i § 13-23 er at datterselskapet er 100 prosent eid av morselskapet. Bakgrunnen for dette er at fusjonsformen har en forenklet saksbehandling sammenlignet med alminnelige opptaksfusjoner. Modellen krever ikke godkjenning fra generalforsamling, og vedtak om en slik fusjon kan derfor treffes av styret (Innst. O. nr. 7 (2007-2008)). Begrunnelsen er at det ved en slik fusjon ikke er nødvendig å utstede vederlagsaksjer fordi morselskapet allerede eier samtlige aksjer i datterselskapet og fordi fusjonen ikke relaterer seg til et uavhengig overdragende selskap eller minoritetsaksjonærer. De underliggende verdiene i datterselskapet ligger indirekte i morselskapets balanse før fusjonen.

4.1.2.5 Omvendt mor-datter fusjon

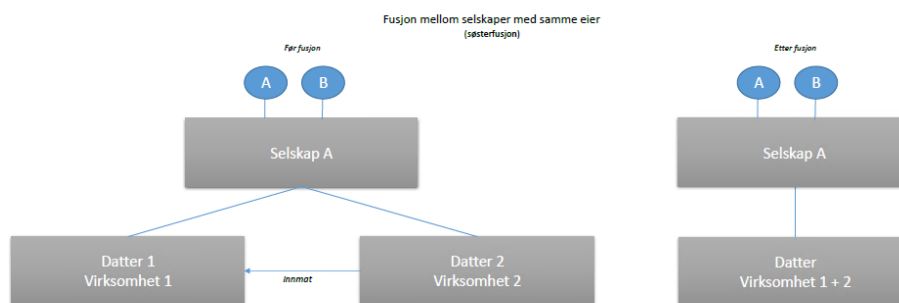
Denne fusjonsmodellen skiller seg fra en mor-datter fusjon ved at det er morselskapet som er det overdragende selskap og datterselskapet som er overtakende selskap. I en omvendt mor-datter fusjon blir det utstedt vederlagsaksjer til aksjonærene i morselskapet, i motsetning til en mor-datter fusjon som er vederlagsfri. Fusjonsmodellen benyttes ofte der morselskapet er et rent holdingselskap, og det er datterselskapet som er ansvarlig for driften og er kontraktspart i de fleste kontrakter og øvrige rettsposisjoner. Ved å benytte en omvendt mor-datter fusjon i disse tilfeller sparer man seg for merarbeidet ved å varsle medkontrahenter om endringer i kontraktspart. Fusjonsformen regnes som en alminnelig opptaksfusjon, og aksjeloven § 13-23 gjelder ikke ved denne typen fusjon. Her må de alminnelige reglene for fusjon etter aksjeloven §§ 13-2 flg. følges.

Figur 5 - Omvendt mor-datter fusjon

4.1.2.6 Fusjon mellom selskaper med samme eier (søsterfusjon)

Denne fusjonsformen reguleres av aksjeloven § 13-24 og benyttes for å forenkle strukturen i konsern. Aksjeloven § 13-24 forutsetter ikke at eier er et aksjeselskap. Bestemmelsen kan derfor også benyttes dersom eier er en privatperson. Fusjonsformen kalles ofte en søsterfusjon, men definisjonen vil ikke alltid være treffende dersom selskapene er eid av en privatperson og dermed ikke oppfyller konserndefinisjonen etter aksjeloven § 1-3. Det er likevel et vilkår at eieren eier samtlige aksjer i selskapene.

Figur 6 - Fusjon mellom selskaper med samme eier

Søsterfusjoner har flere likhetstrekk med en mor-datter fusjon. Den gjennomføres uten vederlag, og fremgangsmåten er i hovedsak den samme. Forskjellen er imidlertid at fusjonen må vedtas på generalforsamling, jf. asl § 13-24 andre ledd, jf. § 13-3 andre ledd. De forenklede reglene begrunnes i at det kun er en eier, og at verdien er reflektert gjennom eierselskapets balanse før fusjonen.

Ved fusjon mellom to selskaper med samme eier kan man også velge å bruke reglene for alminnelig opptaksfusjon og gjennomføre fusjonen som en vederlagsfusjon eller som en fusjon ved nystiftelse.

4.1.2.7 Firkantfusjon

Firkantfusjoner er fusjoner hvor vederlaget er aksjer i et annen konsernselskap enn det overtakende selskaps morselskap. Denne fusjonsformen kan ikke gjennomføres som en skattefri fusjon i tråd med skattelovens regler (Aamelfot mfl., 2015). Fusjonsformen ser man derfor sjelden eller aldri i praksis, og den vil derfor ikke bli behandlet nærmere.

4.1.2.8 Fusjon over landegrensler

Fusjoner over landegrensler er tillatt etter aksjeloven § 13-25. Reglene for denne type fusjon fremgår av allmennaksjeloven §§ 13-25 til 13-36. Dette er et krevende lovområde, og prosessen er svært omfattende. For å begrense omfanget av denne utredningen så har vi derfor valgt å ikke gå nærmere inn på fusjoner over landegrensler.

4.2 Fusjonsprosessen

Etter at partene i fusjonsforhandlingene har kommet til enighet er første steg i prosessen å utarbeide fusjonsplan, rapport og redegjørelse. Aksjeloven §§ 13-6 til 13-8 gjennomgår en rekke punkter om hva fusjonsplanen skal inneholde.

Fusjonsplanen skal utarbeides av selskapenes styre etter § 13-3 første ledd. Videre skal fusjonsplanen inneholde forslag til beslutning om kapitalforhøyelse og det fusjonerte selskapets vedtekter etter § 13-7 første ledd.

Redegjørelsen skal angi hvilke fremgangsmåter som er benyttet ved fastsettelse av vederlaget og skal opplyse om det er brukt flere fremgangsmåter og hvordan dette har påvirket vederlaget, jf. § 13-10. Det skal informeres om særlige utfordringer ved fastsettelsen og begrunnelse for vederlaget. Det skal også gis opplysninger om hvilke prinsipper som er benyttet ved vurdering av eiendelene som skal overtas. Se punkt 4.1.1 for nærmere beskrivelse av verdsettelsesprosessen. Et viktig element i fusjonsforhandlingene er å bli enig om det interne bytteforholdet i transaksjonen. Dette er knyttet til verdsettelsen av selskapene som skal fusjonere.

Det skal utarbeides en rapport for hvert selskap som deltar i fusjonen. Rapporten skal angi begrunnelsen for forslaget og fusjonens rettslige konsekvenser, jf. § 13-9. Den skal også informere om betydningen fusjonen kan få for ansatte og aksjonærer i selskapet. Rapporten er ment som et supplement til fusjonsplanen og går nærmere inn i de forhold som er angitt der.

Aksjeloven § 13-11 viser til bestemmelsene i arbeidsmiljøloven § 16-5 om at tillitsvalgte i begge selskaper må informeres om planene om fusjon så tidlig som mulig og inviteres til drøfting. Fusjonsplanen med vedlegg skal gjøres tilgjengelig for de ansatte. På et tidlig tidspunkt bør selskapene vurdere bemanningsstrukturen etter fusjon. Dette bør avklares tidlig for å unngå interne konflikter og sikre en

best mulig gjennomføring. I kapittel 8 gjennomgås ansattes rettigheter i forbindelse med virksomhetsoverdragelser.

I visse tilfeller kan selskaper ha meldeplikt til konkurransetilsynet ved foretakssammenslutninger, jf. konkurranseloven § 18. Konkurransetilsynet kan sette begrensninger i muligheten til å gjennomføre fusjonen dersom sammenslåingen fører til at den samlede virksomheten får en for dominerende posisjon i markedet.

Neste steg i prosessen er beslutning om innkallelse til generalforsamling som skal vedta fusjonen etter aksjelovens § 13-3 annet ledd. Begge selskapers generalforsamlinger skal vedta fusjonsplanen med flertall som for vedtektsendring. Etter vedtak på generalforsamlingene skal det sendes melding til Foretaksregisteret. Fristen for dette er en måned etter at fusjonsplanen er godkjent, jf. § 13-13. Dersom fristen ikke overholdes, faller beslutningen bort. Dette følger av bestemmelsens siste punktum.

Når Foretaksregisteret kunngjør fusjonen, innledes kreditorfristen, jf. § 13-14.

4.2.1 Kreditorvern og kreditors innsigelser

Ved kjøp av aksjer vil det overfor kontraktsmotparten ikke foreligge kreditor- eller debitorskifte. Det innebærer at denne typen overdragelse kan finne sted uten at målselskapets kontraktsmotparter kan motsette seg overdragelsen eller si opp den eksisterende kontrakten på bakgrunn av overdragelsen. I en fusjonsprosess kan heller ikke medkontrahenter og andre kreditorer motsette seg overdragelse. I disse tilfeller er selskapet imidlertid underlagt regelen om kreditorvarsel, og fusjonen kan ikke gjennomføres før innsigelser er avklart dersom kreditor gjør dette gjeldene før utløpet av kreditorfristen. Selv om kreditor må finne seg i et debitorskifte, kan fusjonen representere en vesentlig bristende forutsetning og således gi medkontrahenten hevingsrett (Andenæs, 2006). Dette diskuteres nærmere i punkt 9.2.

Når selskapene har meldt fusjonsbeslutningen til Foretaksregisteret, jf. § 13-13 skal Foretaksregisteret varsle selskapenes kreditorer om at eventuelle innsigelser må meldes til de gjeldende selskapene innen seks uker fra kunngjøringen, jf. § 13-14.

Dersom kreditor har innsigelser, utløser dette bestemte rettigheter som følger av aksjeloven § 13-15. En kreditor med en uomtvistet og forfalt fordring kan kreve at fordringen skal betales før fusjonen gjennomføres. Dette følger av bestemmelsens første ledd. Etter annet ledd kan kreditor også kreve at det skal stilles sikkerhet for et krav som ikke er forfalt eller omtvistet dersom slik sikkerhet ikke allerede foreligger. Formålet med aksjeloven § 13-15 er å verne kreditorer slik at de ikke lider et tap som følge av fusjonen.

I motsetning til selskaper som oppløses, forutsettes det ved en fusjon at det overtakende selskapet kan bygge på det overdragende selskapet og fortsette som ledd i en større juridisk enhet. En naturlig forutsetning for at et aksjeselskap skal kunne fusjonere inn i et annet aksjeselskaps eksisterende avtaleforhold er å ha regler som åpner for fornuftige virksomhetssammenslåinger.

Reglene for å beskytte kreditorinteresser kan være minst like vesentlige som at selskapet har adgang til å tre inn i andre selskapers eksisterende avtaleforhold, og reglene for kreditorvarsel og kreditorinnsigelser er en sentral del av denne beskyttelsen. Disse reglene medfører at adgangen til å gjennomføre fusjonen avhenger av selskapets kreditorer.

Bakgrunnen for reglene om kreditorvarsel og kreditorinnsigelser ved fusjon henger sammen med reglene om bundet aksjekapital. Aksjekapitalen er vedtektsbestemt og skal være registrert i Foretaksregisteret, jf. asl. § 2-2 første ledd, jf. § 3-1, jf. § 2-18 første ledd. Bakgrunnen for at selskapers aksjekapital skal registreres i Foretaksregisteret er for at kreditorene skal kunne vurdere motpartens aksjekapital ved inngåelse av avtaler. Ved en fusjon innebærer det at den vedtektsbestemte aksjekapital overføres til et annet selskap. For å ta hensyn til kreditorenes dekningsutgifter åpner aksjeloven derfor opp for at kreditorene skal ha mulighet til å kreve betaling eller sikkerhetsstillelse før fusjonen gjennomføres.

I utgangspunktet er behovet for kreditorbeskyttelse mindre synlig i en fusjon enn ved en fisjon fordi det overtakende selskapet tar over rettigheter og eiendeler i det overdragende selskapet, og dekningsobjektene vil i utgangspunktet være i behold i det overtakende selskapet. Med andre ord vil ikke fusjonen ha like stor betydning for kreditors dekningsmuligheter i selskapet sammenlignet med en fisjon.

De underliggende forholdene er derimot av større betydning. Kreditorene i overdragende selskap må forholde seg til nye kontraktsparter. Kreditorene i det

overtakende selskap vil ikke endre kontraktspartner, men dersom et selskap beslutter å fusjonere med et mindre solid selskap slik at selskapets fremtidig dekningsutgifter i realiteten blir svakere, kan dette ha store konsekvenser for kreditorene. Anledningen til å fremme innsigelser er derfor viktig for å opprettholde kreditorvernet for involverte kreditorer. På bakgrunn av dette har lovgiver gitt kreditorene like rettigheter ved fusjon, fisjon og kapitalnedsettelse.

4.3 Etter fusjon

Implementeringsfasen er kritisk for å skape vellykkede fusjoner. Det har tidligere vært forsket på årsaker til at en betydelig andel av fusjoner anses som mislykkede. En rapport fra Samfunns- og Næringslivsforskning AS forklarer at under en tredjedel av alle fusjoner og oppkjøp vurderes som vellykkede (Colman mfl., 2011). Forklaringen deres bygger på kulturkrasj.

I en fusjonsprosess er det av vesentlig betydning å skape en organisasjon der personer med forskjellige tradisjoner og verdier skal arbeide effektivt sammen for å nå den fusjonerte organisasjonens mål. En viktig årsak til at dette ofte mislykkes er at man undervurderer betydningen av å skape effektiv samhandling mellom mennesker. Forskningen legger vekt på at det å skape en felles identitet på tvers av tidligere organisasjoner er viktig for om fusjonen blir vellykket eller ikke. En felles identitet vil være med på å skape felles målforståelse og opplevelse av fellesskap.

Fusjonsprosessen oppstiller mange problemstillinger knyttet til de ansatte. Utfordringene knytter seg til juridiske utfordringer og andre HR-spørsmål. At ledelsen har ivaretatt de ansattes juridiske rettigheter på en korrekt måte, vil være en grunnleggende forutsetning for å hindre uro og konflikter i implementeringsfasen. Dette blir nærmere gjennomgått i punkt 8.0.

5.0 Regnskapsregimer

Vi har ønsket å se på hvordan fusjonsprosessen kan behandles regnskapsmessig. I Norge er det differensierte regnskapsregler for ulike foretak, hvor god regnskapsskikk og IFRS er hovedstandardene som blir benyttet. Før vi går gjennom den regnskapsmessige behandlingen knyttet til fusjoner i punkt 6.0 vil vi i dette kapitlet derfor gjennomgå de to standardene og hovedforskjellene mellom dem.

Den viktigste prinsipielle forskjellen mellom norsk regnskapslovgivning og andre store standarder er tilnærmingen til regnskapet. I norsk regnskapspraksis fokuseres det på resultatregnskapet, i motsetning til IFRS og US GAAP hvor fokuset er balansen (Baksaas & Stenheim, 2017). Det er viktig å merke seg at selv om de har forskjellige utgangspunkt og prioriteringer kan de regnskapsmessige løsningene likevel bli like.

Den norske regnskapslovgivningen er et resultatorientert regnskapsregime hvor grunnleggende regnskapsprinsipper er styrende for beregninger i resultat og balanse. Den norske regnskapsmodellen bygger på prinsipper av periodiseringer av inntekter og kostnader for å oppnå en mest mulig korrekt resultatmåling, og balanseføring vil skje i den grad det er nødvendig for å sikre korrekt periodisering av tilhørende inntekt og kostnad.

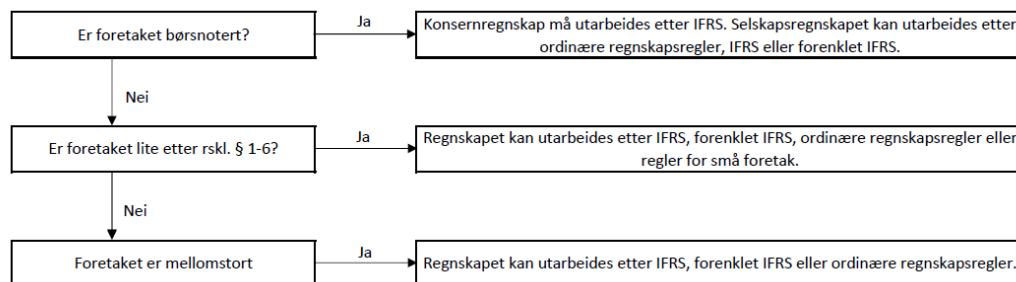
I et balanseorientert regnskapsregime må en økonomisk ressurs tilfredsstillende definisjonen av en eiendel og samtidig kunne måles pålitelig for å kunne innregnes i balansen (Baksaas & Stenheim, 2017). De største standardsetterne, FASB, IASB og APB, har balanseorienterte rammeverk hvor definisjonene til eiendeler, gjeld og egenkapital er styrende for regnskapsføringen, mens resultatpostene tilfalles residualt som endringer i balansepostene.

På grunn av studiets avgrensning mot fusjoner over landegrenser vil vi kun behandle norsk regnskapslovgivning og IFRS, da dette er regnskapsregimene som hovedsakelig benyttes i Norge. Norsk RegnskapsStiftelse arbeider også med en ny regnskapsstandard som skal samsvare med internasjonal praksis, IFRS for SMEs, dette viser at norsk regnskapslovgivning beveger seg mot internasjonal tilpasning og IFRS.

5.1 Norske regnskapsregler

Regnskapsplikten er hjemlet i regnskapsloven § 3-1, jf. § 1-2. Det er innført differensierte regnskapsregler for regnskapspliktige foretak i Norge.

Hovedregelverket for norske foretak er de ordinære regnskapsreglene som følger av regnskapsloven og god regnskapsskikk. Det er også innført forenklingsregler for små foretak. Hva som regnes som små foretak fremgår av regnskapsloven § 1-6. I 2004 ble regnskapsloven endret som en følge av EØS-avtalen, og de internasjonale regnskapsstandardene IFRS ble innarbeidet. Alle norske børsnoterte foretak, samt foretak som har børsnoterte gjeldsinstrumenter, må etter endringen benytte IFRS som er fastsatt av EU, jf. regnskapsloven § 3-9. Øvrige foretak kan velge å benytte IFRS eller forenklet IFRS som sitt regnskapspråk for selskapsregnskapet og konsernregnskapet.

Figur 7 - Differensierte regnskapsregler for regnskapspliktige foretak i Norge

Den rettslige standarden god regnskapsskikk er sentral i norsk regnskapslovgivning. Standarden er rettslig bindende, dette følger av regnskapsloven § 4-6. I Norge er det tradisjon for prinsippbasert regulering (Kvifte & Brandsås, 2010). Regnskapsstandardene er utviklet på bakgrunn av de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapsloven §§ 4-1 til 4-6.

5.1.1 Sammenstillingsprinsippet

Sammenstillingsprinsippet er kjernen i den tradisjonelle historisk-kost modellen. Prinsippet fremgår av regnskapsloven § 4-1 og innebærer at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt (Revisjon.no, 2018). Sammenstillingsprinsippet er en regel om periodisering av kostnader og krever at kostnader skal resultatføres i samme periode som tilhørende genererte inntekter. Sammenstillingsprinsippet medfører periodiseringsposter i balansen.

5.1.2 Opptjeningsprinsippet

Opptjeningsprinsippet regulerer periodisering av inntekt og fastslår at inntekt skal resultatføres i den perioden den er opptjent, jf. regnskapsloven § 4-1. Prinsippet er tett knyttet til transaksjonsprinsippet, og transaksjonstidspunktet skal normalt anses å være opptjeningstidspunktet.

5.1.3 Transaksjonsprinsippet

Etter regnskapsloven § 4-1 første ledd nr. 1 skal transaksjoner regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Historisk-kost modellen blir ofte beskrevet som en transaksjonsbasert modell, hvor salgstransaksjoner er grunnlaget for regnskapsføring og måling. En transaksjon består av en overdragelse og et vederlag. Transaksjonstidspunktet inntreffer når risiko og kontroll knyttet til overdratte ressurser er overført fra den ene part i transaksjonen til den andre part.

5.1.4 Forsiktighetsprinsippet

Forsiktighetsprinsippet er en modifikasjon til sammenstillingsprinsippet i regnskapsloven. Forsiktighetsprinsippet kommer indirekte til uttrykk i norsk regnskapslovgivning gjennom kravet om kostnadsføring av urealisert tap på eiendeler og gjeld, samt i opptjeningsprinsippet som krever at en inntekt må være opptjent før resultatføring kan forekomme jf. regnskapsloven § 4-1. Prinsippet kommer også til uttrykk i bestemmelsene om laveste verdis prinsipp for omløpsmidler, jf. regnskapsloven § 5-2 og historisk kost med nedskrivningsplikt for anleggsmidler, jf. § 5-3. Forsiktighetsprinsippetets hensikt er at det skal hindre en overvurdering av eiendelene og undervurdering av selskapets forpliktelser. Prinsippet kan føre til at økonomiske realiteter ikke reflekteres i regnskapene. Regnskapslovens vurderingsregler setter sammenstillingsprinsippet til side av hensyn til forsiktighetsprinsippet ved lovens adgang til å kostnadsføre utgifter til egen forskning og utvikling.

5.2 International Financial Reporting Standards (IFRS)

IFRS er internasjonale regnskapsstandarder utgitt av International Accounting Standard Boards (heretter kalt IASB). IFRS overstyrer regnskapsloven i den forstand at foretak som avlegger regnskap etter IFRS, ikke er bundet av regnskapslovens regler på områder som er regulert av IFRS (Deloitte Norway, 2018). Formålet med standarden er å regulere de opplysningene som

internasjonale selskaper offentliggjør. Dette innebærer at de økonomiske forholdene enklere kan sammenlignes over landegrenser.

Da ordningen ble vedtatt av EU i 2002 gjaldt pålegget om å benytte IFRS kun for børsnoterte morselskap i konsern og foretak med utstedte gjeldsinstrumenter. Fra regnskapsåret 2005 ble ordningen innarbeidet i norsk regnskapslovgivning, og børsnoterte foretak fikk plikt til å benytte IFRS i konsernregnskapet. Fra og med regnskapsåret 2011 bleplikten utvidet til også å gjelde børsnoterte foretak som ikke utarbeider konsernregnskap. Regnskapsreglene åpnet også for at alle selskaper kunne velge å avlegge regnskap etter IFRS, dette følger av regnskapsloven § 3-9 jf. forskrift til regnskapsloven.

På bakgrunn av økt globalisering har innføring av IFRS også blitt benyttet av selskaper som ikke er børsnoterte, blant annet for å forenkle konsolidering av selskapsregnskaper. Det fører til at informasjonsverdien av regnskapet øker til fordel for utenlandske investorer og som sammenligningsgrunnlag for børsnoterte og utenlandske selskaper.

5.2.1 IFRS for SMEs

Norsk RegnskapsStiftelse har foreslått å lage en norsk regnskapsstandard som baserer seg på den internasjonale regnskapsstandarden for små og store foretak, IFRS for SMEs. Det er satt ned et regnskapslovutvalg for å utforme norsk regnskapslovgivning for å harmonisere mer med IFRS for SMEs (Hanstad, 2010). IFRS for SMEs er en regnskapsstandard som er utviklet med utgangspunkt i full IFRS, og den er på noen områder identisk med full IFRS, men med tilpasninger og endringer for foretak som ikke er børsnoterte.

Lovutvalget ønsker en ny norsk standard med internasjonal tilpasning. De argumenterer for at internasjonalisering av norsk regnskapspraksis er en konsekvens at tettere integrering mellom norsk og utenlandsk næringsliv, og at Norge ikke tjener på å ha særegen regnskapspraksis (NOU 2015:10, 2015).

Arbeidet med en ny norsk regnskapsstandard for øvrige foretak ble midlertidig satt på vent i 2017 grunnet en uavklart situasjon. Svak oppfølging og lav prioritet fra Finansdepartementet var begrunnelsen for beslutningen om å stoppe arbeidet (Norsk RegnskapsStiftelse, 2017). Styret i NRS har våren 2018 diskutert om arbeidet skal gjenopptas, men kom fram til at det inntil videre ikke skal gjøres noe arbeid innenfor dette (Norsk RegnskapsStiftelse, 2018).

6.0 Regnskapsmessig behandling av virksomhetssammenslutninger

Etter redegjørelsen av de to viktigste regnskapsstandardene for norsk næringsliv, vil vi i dette kapitlet konsentrere oss om hvordan virksomhetssammenslutninger, herunder fusjoner og oppkjøp, skal regnskapsføres etter disse standardene. Det skilles her mellom to metoder, oppkjøpsmetoden og kontinuitetsmetoden, og vi vil gå nærmere inn på hva disse metodene innebærer regnskapsmessig. Hvilken metode som skal benyttes avhenger av fusjonsmodell og regnskapsstandard. Vi vil derfor redegjøre for hvilken metode som skal benyttes under den enkelte fusjonsmodell etter god regnskapsskikk, og deretter redegjøre for hvordan løsningen blir dersom IFRS benyttes. Kapitlet avsluttes med en sammenligning av god regnskapsskikk mot IFRS 3 og hvilke skattemessige vurderinger som må tas ved en sammenslutning av selskaper.

6.1 Regnskapsmessig behandling etter god regnskapsskikk

Den regnskapsmessige behandlingen av fusjoner er regulert i regnskapsloven § 5-14 som fastslår at en fusjon skal regnskapsføres som en egenkapitaltransaksjon med overdratte eiendeler og gjeld som tingsinnskudd i det overtakende foretaket. NRS 9 *Fusjon* utfyller regnskapslovens bestemmelser om regnskapsføring av fusjon. Det følger av aksjeloven §§ 13-4, 2-7 og 10-12 at virkelig verdi ved kapitalforhøyelse med tingsinnskudd skal benyttes med mindre det følger av regnskapsloven at innskuddet skal videreføres til balanseførte verdier. Det er derfor regnskapslovens bestemmelser som avgjør om kapitalinnskuddet skal føres til virkelig verdi eller til kontinuitet.

I vurderingen av om en fusjon skal regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden eller kontinuitetsmetoden må det gjøres en vurdering om fusjonen kan anses som en regnskapsmessig transaksjon eller ikke.

Etter regnskapsloven og dens forarbeider skal en fusjon regnskapsføres i tråd med fusjonens økonomiske realiteter. En fusjon som etter transaksjonsprinsippet i regnskapsloven § 4-1 første ledd nr. 1 er en regnskapsmessig transaksjon skal regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Dette innebærer at identifiserbare eiendeler og forpliktelser fra det overdragende selskapet skal regnskapsføres til virkelig verdi hos det overtakende selskapet. Kapitalforhøyelsen fordeles på

aksjekapital og overkurs i det overtakende selskap. Dersom fusjonen ikke er en regnskapsmessig transaksjon, skal kontinuitetsmetoden benyttes. Metoden viderefører balanseførte verdier med kontinuitet fra regnskapet i det overdragende selskap til det overtakende selskap.

I Ot.prp.nr. 43 (1998-1999) punkt 3.5 fremkommer det at «departementet legger til grunn at balanseførte verdier skal videreføres ved fusjon og fisjon som ikke er noen reell transaksjon i samsvar med transaksjonsprinsippet i regnskapsloven § 4-1 nr. 1. Departementet mener at videreføring av balanseførte verdier på slikt grunnlag (kontinuitetsgjennomsjæring) bør gå foran bestemmelsene om vurdering av tingsinnskudd til virkelig verdi i aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 2-7 og 10-12».

I visse tilfeller er det ikke åpenbart hvilken metode som skal benyttes. NRS 9 fastslår at metodevalget i disse tilfellene må forankres i regnskapsloven på en slik måte at regnskapsføringen av fusjonen gir et rettviseende bilde av de økonomiske realiteter i fusjonen, jf. rskl. § 3-2a.

6.1.1 Oppkjøpsmetoden (transaksjonsmetoden)

Alle transaksjoner, herunder fusjoner, skal som hovedregel regnskapsføres til virkelig verdi. Regnskapsloven § 5-14 fastslår at fusjoner skal regnskapsføres som egenkapitaltransaksjoner. Egenkapitaltransaksjoner er definert i NOU 1995:30 som «transaksjoner mellom selskap og eiere». Videre fremkommer det av høringsutkastet at «etter det grunnleggende transaksjonsprinsippet skal transaksjoner måles til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Dette gjelder også for egenkapitaltransaksjoner».

Bestemmelsen i regnskapsloven § 4-1 første ledd nr. 1, som omhandler transaksjonsprinsippet, angir at regnskapsføring skal foretas til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Med dette menes virkelig verdi.

Transaksjonsprinsippet forutsetter at transaksjonen har et økonomisk innhold. NOU 2015:10 omtaler transaksjoner uten økonomisk innhold og peker på de to dimensjoner som skiller transaksjoner med økonomisk innhold fra transaksjoner uten økonomisk innhold. Den første dimensjonen gjelder egenskaper ved partene som er involvert i transaksjonen. De skal være nokså uavhengige ved at de «hver for seg» tar stilling til ytelse og vederlag. Den andre dimensjonen relaterer seg til transaksjonens innhold. Det skal foreligge et reelt bytte og en reell overføring av

risiko og kontroll. Begge dimensjonene skal i utgangspunktet være oppfylt for at det skal være en transaksjon med økonomisk innhold som danner grunnlag for ny verdimåling. Dersom kriteriene for transaksjonsprinsippet ikke er oppfylt skal kontinuitetsgjennomskjæring anvendes, og de bokførte verdiene i selgers regnskap skal videreføres.

Oppkjøpsmetoden baserer seg på at en regnskapsmessig transaksjon har funnet sted og kontroll over eiendeler og forpliktelser er oppnådd. Identifiserbare eiendeler og forpliktelser i det overdragende selskap skal balanseføres til virkelig verdi i det innfusjonerte selskapet, og goodwill innregnes som en residual.

Metoden innebærer at det skal identifiseres en regnskapsmessig overtakende part. Dette er selskapet som skal videreføre sine balanseførte verdier. Identifisering av den overtakende part er en totalvurdering av flere indikatorer. For det første må det vurderes hvilket selskap som mottar den største andelen av stemmerettene i det fusjonerte selskapet. Vurderingen baseres også på hvilket selskap som har mulighet til å velge eller avsette flertallet i styret. Det selskap hvor tidligere ledelse dominerer ledelsen i det fusjonerte selskapet er også avgjørende. Det selskapet som etter fusjonen har størst kontroll er derfor som regel den regnskapsmessige overtakende part.

Dersom vurderingen identifiserer selskapsrettslig overdragende selskap som regnskapsmessig overtakende part, skal fusjonen regnskapsføres som et omvendt oppkjøp. Dersom man etter en vurdering av indikatorene ikke klarer å identifisere overtakende part, kan det selskapsrettslige overtakende selskap også legges til grunn som regnskapsmessig overtakende selskap. Dette følger av NRS 9. Det følger også av standarden at oppkjøpstidspunktet er tidspunktet for oppnåelse av kontroll. Dette vil ofte sammenfalle med generalforsamlingens vedtak av fusjonen.

6.1.2 Kontinuitetsprinsippet

Regnskapsloven har ikke spesifikke bestemmelser om kontinuitetsgjennomskjæring. Veiledningen må finnes i regnskapsloven § 4-1 nr. 1 som slår fast at transaksjoner skal regnskapsføres etter transaksjonsprinsippet, og at transaksjonsprinsippet forutsetter at transaksjonen har et reelt økonomisk innhold.

NRS 9 gir ingen konkret begrunnelse for kontinuitetsmetoden. Den slår imidlertid fast at kontinuitetsmetoden skal benyttes i alle vertikale og horisontale fusjoner under samme kontroll med mer enn 90 prosent eierandel. Kontinuitetsmetoden skal også benyttes i fusjoner mellom selskaper med identisk eiersammensetning.

Regnskapsføring av fusjon etter kontinuitetsmetoden innebærer at eiendeler, rettigheter og forpliktelser i det overdragende selskapet videreføres med de balanseførte verdiene.

Fusjonsutgifter som oppstår resultatføres etter kontinuitetsmetoden.

Emisjonsutgiftene føres til fradrag i egenkapitalen på samme måte som ved oppkjøpsmetoden. Dette følger av aksjeloven §§ 2-8 og 10-12.

6.1.3 Regnskapsmessig behandling av forskjellige fusjonsmodeller

Som nevnt over benyttes det to ulike metoder for regnskapsføring av fusjoner.

Hvilken fusjonsmodell som benyttes bestemmer ofte om den fusjonen skal føres til kontinuitet eller oppkjøp. Det kan, ved noen fusjonsmodeller, tillates bruk av begge metodene. Nedenfor vil vi gjennomgå den regnskapsmessige behandlingen av de ulike modellene.

6.1.3.1 Alminnelig opptaksfusjon

Alminnelige opptaksfusjoner tilfredsstiller normalt kriteriene til en regnskapsmessig transaksjon, og oppkjøpsmetoden skal derfor benyttes. Under oppkjøpsmetoden skal som nevnt verdiene i det overdragende selskap føres til virkelig verdi i det fusjonerte selskapet, mens verdiene i det overtakende selskap skal videreføre sine bokførte verdier. Unntak gjelder for små foretak som kan behandle fusjoner etter kontinuitetsmetoden, jf. regnskapsloven § 5-16.

Hvordan man fastsetter fusjonsvederlaget, og dermed hvordan man kommer fram til antall vederlagsaksjer som skal utstedes, er interessant. Dette er et resultat av verdsettelsen av selskapene og størrelsen på aksjekapitalen i det overtakende selskap. Aksjekapitalen i det overdragende selskap har ingen betydning for kapitalstrukturen i det fusjonerte selskapet.

For å belyse dette vil vi benytte et eksempel. Vi ser for oss et overtakende selskap (OT) med en aksjekapital på 90.000 og et overdragende selskap (OD) med en aksjekapital på 300.000. I henhold til punkt 4.1.1 har man kommet fram til at virkelig verdi på de to selskapene er henholdsvis 1.000.000 og 500.000. Denne

verdivurderingen danner grunnlaget for det fremtidige eierskapet i det fusjonerte selskapet.

	Overtakende selskap	Overdragende selskap
Sum eiendeler	800 000,00	400 000,00

	Overtakende selskap	Overdragende selskap
Aksjekapital	-90 000,00	-300 000,00
Overkurs	-	-
Annen egenkapital	-410 000,00	-
Gjeld	-300 000,00	-100 000,00
Sum EK og gjeld	-800 000,00	-400 000,00

Figur 8 – Eksempel 1: Alminnelig opptaksfusjon til transaksjon

For å forenkle eksempelet forutsettes det at de regnskapsmessige verdier er lik skattemessige verdier og at det dermed ikke oppstår utsatt skatt eller utsatt skattefordel ved overføring av eiendeler. Den samlede virkelige verdi på selskapene strekker seg til 1.500.000. Hvorav 2/3 av verdien er tilknyttet det overtakende selskap og 1/3 av verdien knytter seg til det overdragende selskap. Det er denne fordelingen som danner grunnlaget for eierbrøken i det fusjonerte selskapet. For at aksjonærene i det overdragende selskap skal få en eierandel på 1/3 i det fusjonerte selskapet, må derfor aksjekapitalen i det overtakende selskap økes med 50 prosent. Den samlede verdien som blir overdratt er 500.000, hvorav 45.000 øker aksjekapitalen. Det overskytende beløpet, med fratrukk for emisjonsutgifter og skatteeffekten av disse blir klassifisert i regnskapet som en overkurs som er en del av den frie egenkapitalen.

Tingsinnskudd	500 000,00	
Kapitalforhøyelse	45 000,00	
Overkurs	455 000,00	
Emisjonsutgifter	250,00	
Skatteeffekt på emisjonsutgifter (23%)	-57,50	192,50
Netto overkurs		454 807,50

Figur 9 – Eksempel 1: Beregning av netto overkurs

Anskaffelseskosten består av vederlag og fusjonsutgifter målt til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet med justering for skatteeffekten av fusjonsutgifter. Emisjonsutgifter er de utgifter som er nødvendige for å gjennomføre fusjonen og skal føres til fradrag i egenkapitalen. Andre utgifter enn emisjonsutgifter er fusjonsutgifter. Anskaffelseskosten må dermed tilordnes virkelig verdi av

identifiserbare eiendeler og forpliktelser i det overdragende selskapet ved å utføre en merverdianalyse. Dette gjennomføres ved å fastslå en virkelig verdi knyttet til hver enkelt balansepost. Vi antar at eiendelene i overdragende selskap har en virkelig verdi på 450 000 identifisert gjennom merverdianalysen. Dette gir en estimert merverdi av eiendelene utover bokført verdi på 50 000. Residualen i merverdianalysen er det beløpet kjøperen har betalt over det som kan tilordnes de identifiserbare eiendeler og forpliktelser. Dette overskytende beløpet tilordnes goodwill i balansen. Se punkt 7.2 for nærmere gjennomgang av regnskapsmessig behandling av goodwill.

Vederlagsaksjer	500 000,00
Fusjonsutgifter	500,00
Skatteeffekt av fusjonsutgifter (23%)	-115,00
Sum anskaffelseskost	500 385,00

Merverdianalyse	
Anskaffelseskost	500 385,00
Balanseført EK i OD	300 000,00
Merverdi identifiserbare eiendeler	50 000,00
Utsatt skatt (23%)	-11 500,00
Sum identifiserbare nettoeiendeler	338 500,00
Goodwill	161 885,00

Figur 10 – Eksempel 1: Beregning anskaffelseskost og merverdianalyse

Fusjonsbalansen i det fusjonerte selskapet blir derfor en kombinasjon av de fusjonerende selskaperens opprinnelige balanser med tillegg for fusjonsposterene beskrevet over. Åpningsbalansen ved en alminnelig opptaksfusjon som er en transaksjon vil derfor se slik ut;

	OT	OD	Fusjonsposter	Fusjonert selskap
Omløpsmidler	800 000,00	400 000,00	50 000,00	1 250 000,00
Goodwill			161 885,00	161 885,00
Sum eiendeler	800 000,00	400 000,00	211 885,00	1 411 885,00

	OT	OD	Fusjonsposter	Fusjonert selskap
Aksjekapital	-90 000,00	-300 000,00	255 000,00	-135 000,00
Overkursfond	0,00	0,00	-454 807,50	-454 807,50
Annen egenkapital	-410 000,00	0,00	0,00	-410 000,00
Utsatt skatt			-11 500,00	-11 500,00
Avsetning fusjons- og emisjonsutgifter			-750,00	-750,00
Gjeld	-300 000,00	-100 000,00	172,50	-399 827,50
Sum EK og gjeld	-800 000,00	-400 000,00	-211 885,00	-1 411 885,00

Figur 11 – Eksempel 1: Fusjonsbalanse - alminnelig opptaksfusjon til transaksjon

For fusjoner som ikke er transaksjoner skal kontinuitetsmetoden benyttes. Ved kontinuitetsmetoden vil det normalt oppstå differanse mellom balanseført verdi på overdratte eiendeler og gjeld og kapitalforhøyelsen i overtakende selskap. Dette

kalles en kontinuitetsdifferanse. Dersom kontinuitetsdifferansen er positiv, kan fusjonen gjennomføres. Ved negativ kontinuitetsdifferanse er det betydelig tvil om lovligheten ved gjennomføringen av en slik fusjon (Aamelfot mfl., 2015). En løsning vil da være å nedsette aksjekapitalen i overtakende selskap eller å skyte inn mer kapital i overdragende selskap før fusjonen. Alternativt kan man snu fusjonen slik at tidligere overdragende selskap blir overtakende selskap.

Beregning av kapitalforhøyelse	
Virkelig verdi OT	500 000,00
Virkelig verdi OD	1 000 000,00
Kapitalforhøyelse i OT	45 000,00
Balanseført egenkapital i OD	300 000,00
Positiv kontinuitetsdifferanse	255 000,00

Regnskapsføring av fusjon	OT	OD	Fusjonsposter	Fusjonsbalanse
Eiendeler	800 000,00	400 000,00		1 200 000,00
Sum eiendeler	800 000,00	400 000,00		1 200 000,00
Aksjekapital	-90 000,00	-300 000,00	255 000,00	-135 000,00
Overkursfond	0,00	0,00	-255 000,00	-255 000,00
Annen egenkapital	-410 000,00	0,00		-410 000,00
Gjeld	-300 000,00	-100 000,00		-400 000,00
Sum EK og gjeld	-800 000,00	-400 000,00	0,00	-1 200 000,00
Aksjekapital og overkurs før fusjon	-90 000,00	-300 000,00		-390 000,00
Aksjekapital og overkurs etter fusjon				-390 000,00

Figur 12 - Eksempel 2: Fusjonsbalanse - alminnelig opptaksfusjon til kontinuitet

Ved regnskapsføring av opptaksfusjon som ikke er transaksjon vil overkurs korrigeres slik at aksjekapital og overkurs i det fusjonerte selskapet er lik summen av aksjekapital og overkurs i de fusjonerende selskapene før fusjonen. Forutsatt at overkurs ikke er mindre enn null. Det er her ikke tatt hensyn til eventuelle emisjons- og fusjonsutgifter ved regnskapsføring av fusjonen til kontinuitet.

6.1.3.2 Fusjon ved nystiftelse

I en fusjon ved nystiftelse har vi selskapsrettslig to eller flere overdragende selskaper. Regnskapsmessig må likevel ett av disse selskapene defineres som regnskapsmessig overtakende selskap. Dette følger av regnskapsloven § 5-14. Ved valg av denne fusjonsmodellen må det vurderes om fusjonen tilfredsstillende kriteriene til transaksjon. Dersom kriteriene er oppfylt føres fusjonen etter oppkjøpsmetoden.

Regnskapsføring av en fusjon ved nystiftelse vil i teorien bli regnskapsført på samme måte som en alminnelig opptaksfusjon. Anskaffelseskost, merverdianalyse, goodwillberegning og sum egenkapital vil bli beregnet

tilsvarende. Forskjellen er at kapitalforhøyelsen i en fusjon ved nystiftelse vil bestemmes av stiftelsesdokumentene, og sammensetningen av egenkapital vil derfor kunne bli annerledes.

	Ordinær opptaksfusjon			Fusjon ved nystiftelse
	OT	OD	Fusjonert selskap	Fusjonert selskap
Aksjekapital	-90 000,00	-45 000,00	-135 000,00	(X) bestemmes av stiftelsesdokumentet
Overkursfond	0,00	-454 807,50	-454 807,50	(-500000 - 499807,5 + X + 410000)
Annen egenkapital	-410 000,00	0,00	-410 000,00	-410 000,00
Sum EK	-500 000,00	-499 807,50	-999 807,50	-999 807,50

Figur 13 - Eksempel 3: Sammenligning egenkapitalsammensetning ved alminnelig opptaksfusjon og fusjon ved nystiftelse

6.1.3.3 Konsernfusjon (trekantfusjon)

En konsernfusjon vil regnskapsmessig behandles på samme måte som en alminnelig opptaksfusjon. Det overtakende selskap overtar eiendeler og forpliktelser i det overdragende selskap. Vederlagsaksjene utstedes av morselskapet, og forskjellen i regnskapsmessig behandling er at det oppstår en fordring på tilsvarende beløp mellom overtakende selskap og dets morselskap, jf. aksjeloven § 13-2 annet ledd annet punktum. I dette tilfellet vil det ikke forekomme posteringer mot egenkapitalen i det overtakende selskap. Vi benytter samme eksempelet som tidligere og introduserer et morselskap med en aksjekapital på 50.000. Kapitalforhøyelsen i morselskapet blir derfor 250.000 ($50.000 \cdot 500.000 / 100.000$) og er lik ved bruk av de forskjellige metodene.

Overdragende selskap	Balanseførte verdier	Virkelig verdi
Eiendeler	400 000,00	500 000,00
Egenkapital		400 000,00

	Fordringens størrelse	Kapitalforhøyelse	Økning i EK
Transaksjonsprinsippet *	649 350,65	250 000,00	500 000,00
Kontinuitetsprinsippet	400 000,00	250 000,00	400 000,00

* Fordringens størrelse er medregnet en utsatt skatteforpliktelse (23%)

Figur 14 - Eksempel 4: Konsernfusjon til transaksjon og kontinuitet

Regnskapsmessig vil fordringens størrelse avhenge av om fusjonen er ført etter kontinuitet- eller oppkjøpsmetoden. Dersom fusjonen føres med virkelige verdier, vil morselskapets egenkapital øke med virkelig verdi av netto eiendeler og gjeld som erverves av det overtakende selskap. Fordringen vil tilsvare økningen i egenkapital medregnet fordringens skatteeffekt. Ved gjennomføring etter kontinuitetsmetoden vil morselskapets egenkapital øke med balanseførte verdier av netto overtatte eiendeler.

6.1.3.4 Mor-datter fusjon

I en mor-datter fusjon blir det ikke utstedt vederlag, og det er derfor ikke tale om en egenkapitaltransaksjon og dermed ingen kapitalforhøyelse. Regnskapsmessig anses ikke modellen som en transaksjon og bokføres derfor etter kontinuitetsmetoden. De bokførte verdiene i datterselskapet videreføres i morselskapet som er det overtakende selskapet.

Hovedregelen er at vertikale fusjoner bokføres til konsernkontinuitet (Aamelfot mfl., 2015). Dersom det ikke utarbeides konsernregnskap kan virksomheten benytte seg av forenklingsregelen om å regnskapsføre fusjonen til selskapskontinuitet. Konsernkontinuitet medfører videreføring av de verdier overdragende selskap er balanseført med i overtakende selskaps konsernregnskap. Selskapskontinuitet innebærer videreføring av bokførte verdier i det overdragende selskaps selskapsregnskap. Differansen mellom morselskapets balanseførte verdi på aksjer i datterselskapet og datterselskapets netto balanseførte verdi (i konsernregnskapet ved konsernkontinuitet eller selskapsregnskapet ved selskapskontinuitet) føres mot annen egenkapital i det fusjonerte selskapet. Dette følger av NRS 9. Det er denne differansen som utgjør forskjellen ved konsernkontinuitet og selskapskontinuitet. Egenkapitalen i det fusjonerte selskapet vil bli lavere dersom det benyttes selskapskontinuitet sammenlignet med konsernkontinuitet.

En vederlagsfri fusjon mellom morselskap og heleid datterselskap kan lovlig gjennomføres etter aksjeloven § 13-23 til tross for at et eller begge selskapene har negativ egenkapital. Reelt vil ikke denne situasjonen være stort annerledes enn den ville vært ved ordinær oppløsning av datterselskap med påfølgende utdeling til morselskapet.

6.1.3.5 Omvendt mor-datter fusjon

En omvendt mor-datter fusjon skal alltid skje til regnskapsmessig kontinuitet. Dette innebærer at aksjeinnskuddet i det overtakende selskap, som her er datterselskapet, er basert på morselskapets balanseførte verdier.

Regnskapsmessig skal egenkapitalen i en omvendt mor-datter fusjon bestemmes residualt, slik at egenkapitalen totalt vil være den samme som om morselskapet hadde vært overtakende selskap. Dersom en benytter konsernkontinuitet ved en omvendt mor-datter fusjon vil det ofte føre til økt egenkapital på grunn av

merverdier som tas inn i selskapsregnskapet. En eventuell kapitalforhøyelse beregnes ut fra forholdet mellom balanseført egenkapital i henholdsvis overtakende og overdragende selskap, hvor aksjene som morselskapet eier i datterselskapet ikke er medregnet i egenkapitalen til morselskapet.

På samme måte som ved mor-datter fusjon er konsernkontinuitet hovedregelen under ved omvendt mor-datter fusjon, da det er tale om en vertikal fusjon. Det tillates likevel å benytte selskapskontinuitet dersom regnskapsmessig overtakende selskap ikke utarbeider konsernregnskap.

Dersom morselskapet har balanseført negativ egenkapital, eller morselskapets egenkapital utgjør mindre enn balanseførte verdier av aksjer i datterselskapet, vil fusjonen innebære et negativt innskudd i datterselskapet. En omvendt mor-datter fusjon kan derfor ikke gjennomføres dersom mor har negativ egenkapital, da det vil være i strid med forbudet mot tegning til underkurs i aksjeloven § 13-4, jf. § 10-12 fjerde ledd, jf. § 2-12 første ledd.

6.1.3.6 Fusjon mellom selskaper med samme eier (søsterfusjon)

En søsterfusjon er en horisontal fusjon og skal bokføres til selskapskontinuitet. Eiendeler og forpliktelser skal dermed videreføres til de samme verdier som de var balanseført til før fusjonen. Ettersom selskapene har samme eier foreligger det ingen kapitalforhøyelse, og sammensetningen av egenkapital kan i utgangspunktet videreføres.

Det må gjennomføres justeringer i overkurs, annen innskutt egenkapital og fond for vurderingsforskjeller slik at beløpene i det fusjonerte selskapet tilsvarer summene i de fusjonerende selskapene før fusjonen. Annen opptjent egenkapital korrigeres residuelt. Dette følger av punkt 6.5.1 i NRS 9.

6.2 Regnskapsmessig behandling av fusjoner og oppkjøp etter IFRS

Regnskapsføring av virksomhetssammenslutninger, som fusjoner og oppkjøp, etter IFRS reguleres av IFRS 3 som omhandler virksomhetssammenslutninger og IAS 27 som regulerer konsernregnskap og separat finansregnskap. Standardene ble utgitt i 2004, men IASB ga i 2008 ut reviderte versjoner av disse standardene. De reviderte standardene videreførte hovedprinsippene i de eksisterende standardene, men vedtok også endringer av betydning.

6.2.1 Definisjon av virksomhet og virkeområdet i IFRS 3

Regnskapsmessig behandling av oppkjøp under IFRS avhenger av om det er overdragelse av en virksomhet eller en eiendel. For at en transaksjon skal defineres som en virksomhetsoverdragelse må det som blir overdratt gå under definisjonen av en virksomhet etter IFRS.

En virksomhet er etter IFRS 3 definert som et «integrert sett av aktiviteter og eiendeler som gjennomføres og forvaltes med det formål å gi avkastning i form av utbytte, lavere kostnader eller andre økonomiske fordeler direkte til investorer eller andre eiere, medlemmer eller deltakere».

IFRS 3 Appendix B7-B12 gir veiledning om hva som skal forstås som overdragelse av virksomhet. B7 definerer tre elementer som må være tilstede for at det skal defineres som virksomhet; innsatsfaktor, prosess og produkt. Veiledning angir at en virksomhet må bestå av innsatsfaktorer og prosesser som har evne til å skape produkter.

En transaksjon vil bare kvalifisere som en forretningskombinasjon dersom de kjøpte eiendelene utgjør en virksomhet. En virksomhet er en gruppe eiendeler som kan styres sammen for å gi økonomiske fordeler. Dette betyr at det kan gjelde integrerte aktiviteter og eiendeler som er mulig å utføre og styre som en egen virksomhet. Overtakelse av eiendeler eller gruppe av eiendeler, som ikke oppfyller virkeområdet til standarden, faller utenfor og skal ikke regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden, men etter de regler som gjelder for den type eiendeler.

Et generelt unntak fra virkeområdet til standarden er opprettelse av felleskontrollert virksomhet. Etablering av felleskontrollert virksomhet skal følge retningslinjene gitt i IAS 31. Det er også gjort unntak for sammenslutninger av foretak eller virksomhet under samme kontroll. Det er knyttet stor usikkerhet til behandling av denne typen, og det er ikke klare retningslinjer for hvordan slike transaksjoner skal behandles under IFRS.

Under IFRS er sammenslutning av virksomhet under samme kontroll uten videre unntatt fra virkeområdet til IFRS 3 uavhengig av størrelsen på eventuelle ikke-kontrollerende eierinteresser før og etter fusjonen. Etter god regnskapsskikk kreves det nærmere vurdering av hvilken metode som skal benyttes ved samme kontroll. Selskaper med tilnærmet identisk eiersammensetning er ikke gjenstand

for vurdering etter IFRS. Slike fusjoner der ingen eier har kontroll skal normalt behandles som transaksjon og omfattes av IFRS 3. Etter regnskapsloven vil slike fusjoner behandles til kontinuitet. Fusjoner med identisk eiersammensetning der også felles kontroll er oppnådd, behandles imidlertid ikke etter IFRS 3.

For å avgjøre om en virksomhetssammenslutning faller inn under virkeområdet til IFRS 3 må man derfor ikke bare vurdere om det er overtakelse av en virksomhet eller eiendel. Det må også gjøres en vurdering av hvem som er kontrollerende eier før og etter fusjonen. Hva det vil si å være under samme kontroll er definert i vedlegg til IFRS 3 Appendix B1. Det følger av vedlegget at en «virksomhetssammenslutning der alle de sammensluttede eller virksomhetene kontrolleres av samme part eller parter både før og etter sammenslutningen, og der kontrollen ikke er forbigående». I tilfeller der kontrollen er forbigående, faller sammenslutningen innenfor virkeområdet til IFRS 3. Begrepet «forbigående» er ikke definert av IFRS, men etter vår vurdering må dette forstås som kortvarig. Dette sammenfaller med NRS 9 punkt 3. Den norske standarden legger vekt på samme kontroll både før og etter fusjon der kontrollen ikke er midlertidig. Det er heller ikke i standarden gjort noen redegjørelse for tidsaspektet ved vurdering av begrepet «midlertidig». NRS 17 definerer begrepet «midlertidig eie» som når «morselskapet allerede på oppkjøpstidspunktet har intensjon om eller er forpliktet til å avhende datterselskapet innen tolv måneder». Det må forstås at begrepet i NRS 9 sammenfaller med definisjonen i NRS 17.

Hensikten med begrepene midlertidig og forbigående må antas å være inkludert i standardene for å forhindre at selskaper kan omorganisere kun med det formål å omgå regelverket. Etter norske regnskapsregler er det en tydeligere grense for når midlertidig eie foreligger, men etter IFRS må det tydelig gjøres en vurdering i hvert enkelt tilfelle.

6.2.2 IFRS 3 – Oppkjøpsmetoden

Etter IFRS 3 skal virksomhetssammenslutninger som faller innenfor standarden regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Oppkjøpsmetoden etter IFRS er i stor grad sammenfallende med oppkjøpsmetoden etter NRS 9. Det må identifiseres en overtakende part, og anskaffelseskost må fastsettes og fordeles til overdratte eiendeler og forpliktelser.

Oppkjøpsmetoden gjelder kun ved overdragelse av virksomhet. Alle identifiserbare eiendeler og forpliktelser som overtas i virksomhetssammenslutningen skal måles til virkelig verdi. Det finnes imidlertid enkelte unntak fra dette. Det gjelder utsatt skattefordel og utsatt skatt, operasjonelle leieavtaler, ansattytelser, aksjebasert betaling og enedeler som holdes for salg (Fardal, 2008).

6.3 Forskjeller - God regnskapsskikk og IFRS 3

Det er i stor grad sammenfallende forståelse av oppkjøpsmetoden etter NRS 9 og IFRS 3. Det skal fastsettes et overtakelsestidspunkt, identifiseres en overtakende part og fastsettes en anskaffelseskost. IFRS gir en mer omfattende veiledning om hvordan de ulike elementene skal fastsettes, og de regnskapsmessige løsningene kan derfor bli svært ulike. En av forskjellene mellom god regnskapsskikk og IFRS som er av stor betydning er den regnskapsmessige behandlingen av goodwill. Dette blir behandlet i kapittel 7.

6.3.1 Fastsettelse av overtakelsestidspunkt

Overtakelsestidspunktet er etter IFRS 3 nr. 8 og 9 det tidspunktet da overtakende selskap får kontroll over overdragende selskap. Dette er ofte sammenfallende med oppgjørstidspunktet. I IFRS benyttes begrepet overtakelsestidspunkt. I god regnskapsskikk benyttes begrepet oppkjøpstidspunkt. I henhold til NRS 9 kan oppkjøpstidspunktet som følger av IFRS 3 imidlertid alltid benyttes som oppkjøpstidspunkt etter god regnskapsskikk.

Begrepene fremstiller tidspunktet for når de identifiserte eiendeler og forpliktelser skal måles og når kontrollen overdras. Etter NRS 9 er det åpnet for å benytte et tidligere tidspunkt enn oppkjøpstidspunktet som verdimålingstidspunkt. Forenklingsregelen kan benyttes av praktiske grunner dersom det ikke foreligger indikasjoner på vesentlige verdiendringer. Dette er ikke tillatt etter IFRS 3. Fastsettelsen av tidspunkt for overdragelse vil kunne bli fastsatt ulikt etter god regnskapsskikk og IFRS.

6.3.2 Identifikasjon av overtakende part

Det skal etter IFRS og god regnskapsskikk identifiseres en regnskapsmessig overtakende part. Dette er vanligvis den part som yter vederlaget. Alle relevante faktorer skal vurderes for å identifisere den overtakende part. Indikatorer etter god

regnskapsskikk for identifikasjon følger av NRS 9. Etter IFRS 3 skal spørsmålet avgjøres etter en samlet vurdering av faktorer i veiledningen til standarden.

Indikatorer ved identifisering av regnskapsmessig overtakende selskap etter god regnskapsskikk bygger på kontroll av selskapet. Den regnskapsmessig overtakende part er som regel det selskapet som etter sammenslåingen har den største andelen av stemmene, mulighet til å velge eller avsette flertallet av styret, eller det selskapet hvor tidligere ledelse dominerer det sammenslåtte selskapets ledelse, jf. punkt 6.1.1.

Etter IFRS 3 bygger vurderingen i større grad på størrelsen og overføring av eiendeler. Overtakende selskap etter IFRS er som oftest det selskapet som utsteder vederlaget eller det selskapet som er signifikant større enn det eller de andre selskapene, gjerne målt i eiendeler, inntekter eller overskudd. Ved aksjeutveksling, er andre indikatorer relevante og harmoniserer i større grad med god regnskapsskikk. Selskapet hvor eiere beholder eller mottar den største delen av de kombinerte stemmerettighetene etter en sammenslåing er som regel den regnskapsmessig overtakende part.

God regnskapsskikk åpner for at dersom man ikke klarer å identifisere en overtakende part etter en samlet vurdering, kan det legges til grunn at selskapsrettslig overtakende part også er den regnskapsmessige overtakende part. Dette er ikke tillatt etter IFRS.

Grunnet forskjellige vurderingskriterier for regnskapsmessig overtakende part kan resultatet etter god regnskapsskikk og IFRS bli forskjellig. Dette vil kunne føre til svært ulik vurdering av selskapene etter de to regelsettene.

6.3.3 Måling og tilordning av anskaffelseskost

Etter god regnskapsskikk og NRS 9 består anskaffelseskost av vederlag og fusjonsutgifter. Vederlaget måles på oppkjøpstidspunktet til virkelig verdi av vederlagsaksjene, betinget vederlag samt tilleggsvederlag. Ved en fusjon må man skille mellom fusjons- og emisjonsutgifter. Emisjonsutgiftene er de utgiftene som er nødvendige for å gjennomføre emisjonen og føres til fradrag i egenkapitalen. Fusjonsutgiftene er utgiftene som ikke er emisjonsutgifter. Dette kan være kostnader knyttet til verdsettelse, juridiske tjenester og andre rådgivningstjenester. Norske regnskapsbestemmelser bygger på prinsippet om anskaffelseskost, og

fusjonsutgiftene inngår derfor som en del av anskaffelseskosten. Anskaffelseskost tilordnes overtatte identifiserbare eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet, med goodwill som ufordelt residual.

Etter IFRS er det ikke anskaffelseskost, men virkelig verdi på vederlaget som allokeres til identifiserbare eiendeler og overtatte forpliktelser. Det er lagt til grunn at det kun er direkte transaksjonskostnader som skal inngå i anskaffelseskost. Andre kostnader som påløper som følge av fusjonen representerer indirekte kostnader som skal resultatføres løpende.

IFRS har strengere regler for innregning av immaterielle eiendeler enn god regnskapsskikk. IAS 38 krever at immaterielle eiendeler representerer sannsynlige økonomiske fordeler og at de kan måles pålitelig – så fremt de kan identifiseres. Dette fører til at IFRS begrenser muligheten til å innregne immaterielle eiendeler i større grad enn etter god regnskapsskikk.

God regnskapsskikk inneholder også noen forenklinger som ikke er tillatt under IFRS. Det er tillatt å benytte balanseført verdi på varer hvis forskjellen mot virkelig verdi ikke er vesentlig. Det er også tillatt å unnlate å regnskapsføre immaterielle eiendeler, med unntak av goodwill, hvis verdsettelsen ikke kan forsvares ut fra en kost-nyttebetraktning.

Måling og tilordning av anskaffelseskost vil derfor kunne beregnes forskjellig etter god regnskapsskikk og IFRS.

6.4 Spesielt om skatt ved fusjon

Skattelovens § 11-1 første ledd fastslår hovedregelen for gjennomføring av en fusjon. Det går fram av bestemmelsen at gjennomføring av en fusjon er skattepliktig etter de alminnelige reglene om inntektsbeskatning. Bakgrunnen er at uttak av eiendeler fra et selskap til et annet anses skatterettslig som realisasjon. Verdiene i det overdragende selskap vil beskattes som uttak på samme måte som om de var solgt. Det vil ikke utløse noen skattemessige konsekvenser for det overtakende selskap.

Skatteloven inneholder imidlertid unntaksregler om skattefrihet. Nærmere bestemte vilkår om skattefri fusjon finner vi i skattelovens kapittel 11. For at fusjonen skal kunne gjennomføres skattefritt må den være lovlig gjennomført etter kapittel 13 i aksjeloven. Dette følger av skatteloven § 11-2 første ledd. Det må

likevel antas at ikke enhver selskapsrettslig feil eller mangel vil utløse skatteplikt, men at det her må utøves skjønn og vurdering av eventuelle konsekvenser mangelen får for fusjonen. Det andre vilkåret som må være oppfylt for at fusjonen skal kunne gjennomføres skattefritt er at transaksjonen må gjennomføres mellom likeartede selskaper, det vil si selskaper med lik selskapsform.

Det siste og grunnleggende vilkåret for at en fusjon skal kunne gjennomføres skattefritt er at transaksjonen gjennomføres med skattemessig kontinuitet. Dette følger av skatteloven § 11-7. Det innebærer at det overtakende selskap må videreføre det overdragende selskaps skattemessige verdier uendret ved fusjonen, både på selskapsnivå og aksjonærnivå. Dette er interessant, da hovedregelen regnskapsmessig er at en fusjon skal følge oppkjøpsmetoden, mens det skattemessig i praksis nesten alltid er ønskelig å gjennomføre en fusjon skattefritt og dermed må kontinuitetsmetoden benyttes. På eiernivå skal fordelingen av aksjekapitalforhøyelsen i forbindelse med fusjonen fordeles i samme forhold som aksjonærene eide aksjer i det overdragende selskapet (Aamelfot mfl., 2015). Kravet om eierkontinuitet knytter seg dermed ikke til aksjekapitalen som var i det overdragende selskapet, men fastsettes på bakgrunn av eksisterende verdier og aksjekapital i det overtakende selskap. Det foreligger med andre ord ikke krav om at kapitalforhøyelsen i det overtakende selskap skal tilsvare kapitalnedsettelsen i det overdragende selskap. Det er virkelige verdier som skal fastsettes, og det må gjøres en konkret vurdering av virkelige verdier da dette sjelden sammenfaller med de balanseførte verdiene.

Kravet til kontinuitet knytter seg til verdivurderingen av både overdragende og overtakende selskap i en fusjon. Reglene skal unngå at transaksjonen fører til forskyvningen av verdier mellom selskaper og aksjonærer. Skatteloven § 11-7 første ledd fastslår at overtakende selskap skal videreføre de skattemessige verdiene og ervervstidspunktet for eiendeler, rettigheter og forpliktelser som overføres ved en fusjon. Det vil si at ved en eventuell senere beregning av gevinst og tap ved realisasjon er det den skattemessige inngangsverdi i overdragende selskap som skal legges til grunn.

Brudd på de skatterettslige vilkårene beskrevet foran kan resultere i at fusjonen ikke anses som skattefri. Utgangspunktet etter skatteloven § 11-10 annet ledd, jf. asl. § 13-16, er at en fusjon får virkning fra det tidspunktet den er registrert i Foretaksregisteret og det må antas at når registreringen foreligger er det

begrensede muligheter til å rette feil i gjennomføringen. Skattedirektoratet har likevel uttalt i en forhåndsuttalelse fra 2008 at det i visse tilfeller er mulig å lage et tillegg til fusjonsplanen som ikke medfører at fusjonen bli skattepliktig etter skatteloven § 11-1 (BFU 47/08, 2008). I disse tilfeller må man vurdere endringens art.

En fusjon som er gjennomført i tråd med lovens krav om skattefrihet kan likevel være gjenstand for gjennomskjæring dersom formålet med fusjonen utelukkende er skattebesparelser. Lovfestet gjennomskjæring fremkommer av skattelovens § 14-90, men vi har også tilfeller av ulovfestet gjennomskjæring. Gjennomskjæring innebærer at man ser bort fra det privatrettslige og det selskapsrettslige. Skattytere har ingen plikt til å velge bort den gjennomføringsmetoden som medfører lavest mulig skatt, og skatteplanlegging er i utgangspunktet lov. Formålet med gjennomskjæringsreglene er å slå fast en grense mellom hva som er akseptabel skatteplanlegging og ren utnyttelse av skattereglene. Normen gir uttrykk for at det er tillatt å spare skatt, men ikke spare skatt i strid med skattelovgivningens formål, dette følger av dom fastsatt av Høyesterett i 2007 (HR-2007-00309-A).

Som vi har fastslått gjennomføres ofte fusjoner med skattemessig kontinuitet. Dersom det regnskapsmessig gjennomføres som transaksjon vil virkelige verdier benyttes i regnskapet, og det vil oppstå differanser som ikke har skattemessig virkning. Det vil derfor oppstå midlertidige forskjeller i skatteregnskapet. Midlertidige forskjeller følger direkte av sammenstillingsprinsippet som innebærer at det må gjøres en korrekt periodisering av skattekostnaden. Der det er forskjeller mellom verdier i det ordinære regnskapet og skatteregnskapet må det derfor beregnes en utsatt skatt eller utsatt skattefordel.

Utsatt skatt kan etter god regnskapsskikk måles til virkelig verdi i forbindelse med fusjon. Vurderingsreglene for fusjon, jf. rskl. § 5-14, presiserer bruken av transaksjonsprinsippet. Utsatt skatt og utsatt skattefordel ved fusjon skal derfor vurderes til nåverdi. Av praktiske årsaker tillates også vurdering til nominell verdi, dette følger av IAS 12. IFRS åpner ikke for virkelig verdimåling av utsatt skatt.

7.0 Spesielt om goodwill

Goodwill er en av de mest kontroversielle størrelsene i regnskapet og er mye omdiskutert. Dette knytter seg i hovedsak til at posten ikke har fysisk substans og er derfor vanskelig å måle. I dette kapittelet vil vi se nærmere på hvordan goodwill historisk har blitt behandlet og hva som gjør dette til en av de mest interessante postene i regnskapet. Dette er også en av de postene hvor behandlingsmåten etter god regnskapsskikk og IFRS kan skape vesentlige forskjeller. På bakgrunn av at verdien på goodwill er vanskelig å fastslå blir den kun innregnet i regnskapet når den er ervervet fra en uavhengig tredjepart. Goodwill er dermed et resultat av en konsolideringsprosess og vi vil i dette kapittelet derfor også behandle generelle spørsmål knyttet til goodwill.

7.1 Goodwilldebatten

Goodwill har lenge vært gjenstand for diskusjoner om hvordan den skal defineres, måles, hvorvidt det skal klassifiseres som en eiendel og hvordan den skal behandles ved første gangs beregning og ved senere verdivurdering. Usikkerheten knytter seg til vanskeligheter med å identifisere og direkte måle goodwillen og dermed gjør det vanskelig å fastslå både den økonomiske verdien og den økonomiske levetiden. Gjennom historien har goodwill blitt behandlet på mange forskjellige måter regnskapsmessig, og det er også forskjellig praksis etter forskjellige standarder og derfor også ulik praksis fra land til land.

Goodwill har fått svært forskjellig regnskapsmessig behandling gjennom tidene. Man kan dele de forskjellige behandlingene inn i to hovedgrupper, hvorav den ene gruppen er balanseføring. Dette innebærer at goodwill tilfredsstiller definisjonen av en eiendel og behandles som en forventning om fremtidige økonomiske fordeler. Posten er en periodiseringspost som bidrar til sammenstilling av inntekter og kostnader. I denne gruppen har eiendelen blitt balanseført som en eiendel, avskrevet over økonomisk levetid eller nedskrevet. I den andre gruppen har goodwill blitt behandlet som en overpris. Dette resulterer i at posten enten kostnadsføres eller føres direkte mot egenkapitalen.

I norsk regnskapstradisjon har det vært lang praksis for avskrivning av goodwill. I amerikansk og internasjonal regnskapstradisjon, etter IFRS og IAS, har det tidligere foreligget konkrete krav om å avskrive goodwill. Obligatorisk

balanseføring og avskrivning ble innført i amerikansk regnskapsrett i 1970 (Stenheim, 2009).

I Storbritannia førte man tidligere goodwill mot egenkapitalen. På slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet ble det i britisk regnskapsrett diskutert hvorvidt goodwill skulle klassifiseres som en eiendel. Argumentene mot klassifisering av goodwill som eiendel var at posten verken kunne kontrolleres eller separeres. Konklusjonen var klar: goodwill tilfredsstilte ikke kriteriene i eiendelsdefinisjonen. Likevel ble det i 1997 innført en ny britisk regnskapsstandard, og tidligere praksis ble forlatt til fordel for balanseføring og avskrivning av goodwill (Stenheim, 2009).

Noen år senere diskuterte den amerikanske standardsetteren, FASB, samme problemstilling. Den britiske og amerikanske definisjonen av eiendel var tilnærmet lik, og det var noe overraskende da amerikanerne kom til motsatt konklusjon enn britene. Argumentet for eiendelsdefinisjonen etter amerikansk rett lyder som følger: «forutsatt at oppkjøpet har skjedd mellom uavhengige, frivillige og informerte parter, vil kjernegoodwillen representere forventninger om økonomiske fordeler og dermed tilfredsstillte det første kravet til en eiendel» (Stenheim, 2009).

Aksjeloven fra 1976 inneholdt en bestemmelse om avskrivning av goodwill i § 11-11 tredje ledd. Bestemmelsen slo fast at «avskrivninger skulle skje årlig etter en fornuftig avskrivningsplan med minst en femtedel hvert år». Videre fastslo neste punktum at «årlig avskrivning kan likevel reduseres inntil en tyvendedel, dersom det dokumenteres at en slik forretningsverdi har vesentlig verdi for foretaket i avskrivningsperioden». Det finnes ingen slik presisering i dagens aksjelov, men vurderingsreglene for anleggsmidler etter regnskapsloven § 5-3 gjelder også for goodwill. Bestemmelsen fastslår at anleggsmidler med begrenset økonomisk levetid skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Kravet om avskrivning gjelder derfor først om goodwill har begrenset levetid. Johnsen og Kvaal uttrykte at «lovforslaget i prp. og drøftingen i forarbeidene kan imidlertid ikke forstås på noen annen måte enn at det alltid skal regnes en begrenset økonomisk levetid for goodwill» (Johnsen & Kvaal, 2004). Det må derfor antas at lovforarbeidene tar det mer eller mindre for gitt at goodwill har begrenset levetid.

Det sentrale i avskrivningsteorien er å finne en fornuftig vurdering av sammenstillingsprinsippet, hvor forbruket av anleggsmidler skal sammenstilles med de inntektene som dette forbruket skaper. Dette er spesielt utfordrende for goodwill. I første omgang er det vanskelig å identifisere hvilke immaterielle ressurser som inngår i goodwill. Etter oppkjøpstidspunktet er det enda vanskeligere å observere hvordan disse immaterielle ressursene forbrukes.

Til tross for problemer med å identifisere goodwill og dens økonomiske levetid finnes det gode argumenter for å beholde avskrivninger av goodwill som praksis. Avskrivningen er i tråd med grunnleggende regnskapsprinsipper, herunder sammenstillingsprinsippet. Metoden er også enkel å forstå og implementere, selv om det kan være tidkrevende og problematisk å fastsette en fornuftig avskrivningsplan. Videre sikrer metoden en konsistent behandling av goodwill og likestiller behandlingen av goodwill med andre anleggsmidler.

7.2 Regnskapsmessig behandling av goodwill

I norsk regnskapsrett er goodwill å betrakte som en regnskapsmessig størrelse som har begrenset levetid og skal avskrives over denne perioden. IFRS betrakter goodwill i utgangspunktet som en evigvarende eiendel i regnskapet.

Den største forskjellen i behandling av goodwill oppstår derfor etter at posten har blitt innregnet i balansen i forbindelse med fusjonen.

7.2.1 Fastsettelse av goodwill

Anskaffelseskost ved fusjon fastsettes på bakgrunn av overdragende selskaps virkelige verdier. Dette beløpet fordeles dermed på identifiserbare eiendeler og forpliktelser etter virkelig verdi. Dersom anskaffelseskosten er høyere enn virkelig verdi vil residualen tilordnes goodwill. Se punkt 7.2.7 for behandling ved negativ goodwill. Goodwill er med andre ord det beløpet en kjøper er villig til å betale for en virksomhet som overstiger de identifiserte eiendeler og forpliktelser. Ved å bruke eksemplet fra tidligere i studiet ser vi fremgangsmåten ved fastsettelsen av goodwill.

Merverdianalyse		
Anskaffelseskost		500 385,00
Balanseført EK i OD		300 000,00
Merverdi identifiserbare eiendeler	50 000,00	
Utsatt skatt (23%)	-11 500,00	38 500,00
Sum identifiserbare nettoeiendeler		338 500,00
Goodwill		161 885,00

Figur 15 - Eksempel 1: Merverdianalyse ved alminnelig opptaksfusjon

Som nevnt i punkt 6.3 kan det oppstå forskjeller mellom god regnskapsskikk og IFRS ved gjennomføring av en fusjon. Overtakelsestidspunktet kan fastsettes forskjellig og utgjøre forskjeller i virkelig verdi på identifiserbare eiendeler og forpliktelser. Identifikasjon av overtakende part vurderes etter forskjellige indikatorer og kan i noen tilfeller gi ulikt resultat. De to regelsettene fastsetter anskaffelseskost på ulike vilkår og vil derfor kunne gi ulikt utgangspunkt for merverdianalysen. Beløpet som innregnes i fusjonsbalansen kan dermed bli svært ulik etter god regnskapsskikk og IFRS.

7.2.2 Minoritetsinteresser (ikke-kontrollerende eierinteresser)

God regnskapsskikk og IFRS oppstiller to samsvarende metoder for måling av goodwill. Den første metoden går ut på at goodwill føres kun med majoritetens andel. Den andre er at både majoritetens og minoritetens andel inngår i goodwillposten. Den siste løsningen fører vanligvis til større goodwill, samt høyere egenkapital.

I IFRS 3 er det gitt mulighet for full innregning av goodwill. Inntil denne standarden ble utgitt var det kun adgang til å innregne den goodwille som faktisk ble betalt i oppkjøpet, det vil si kun majoritetens andel av goodwill. Etter IFRS 3 er det også adgang til å balanseføre goodwill med minoritetens andel, som samsvarer med løsningen etter god regnskapsskikk.

Faktoren som skaper uoverensstemmelse mellom de to regelsettene er at man etter god regnskapsskikk må velge metode konsekvent over tid. Etter IFRS tillates det å velge metode fra oppkjøp til oppkjøp. Dette er uheldig og gir ledelsen mulighet for opportunistisk rapportering. Valgfriheten mellom delvis og full innregning av goodwill svekker åpenbart grunnlaget for sammenligning mellom selskaper som velger ulike innregningsmetoder.

7.2.3 Regnskapsmessig behandling etter god regnskapskikk

Goodwill skal etter norsk rett avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan som i rimelig grad gjenspeiler forventet fremtidig inntjening. Regnskapsloven har ingen konkrete regler for avskrivning av goodwill. Loven krever imidlertid at en avskrivningsplan som overstiger fem år skal begrunnes i note til regnskapet, dette følger av regnskapsloven § 7-14. Verken loven eller de tilhørende standardene fastslår noen maksimal avskrivningstid, men det er ikke tillatt å unnlate å avskrive goodwill. Ved hver regnskapsavslutning skal gjenværende levetid og verdi på goodwill vurderes og eventuelt nedskrives etter reglene i NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler*. En av de kompliserte forholdene knyttet til regnskapsføring av goodwill er å fastsette den økonomiske levetiden.

7.2.4 Regnskapsmessig behandling etter IFRS

I internasjonal regnskapstradisjon har det tidligere eksistert konkrete krav om å avskrive goodwill. I 2004 introduserte den internasjonale standardsetteren IASB en ny standard for virksomhetssammenslutninger, IFRS 3. Denne standarden innførte en annerledes løsning for kjøpt goodwill enn det som var gjeldende praksis. Målet med IFRS 3 var å bevege seg mot internasjonal konvergens og eliminere forskjeller som hadde eksistert før dette, for å gi bedre sammenligningsgrunnlag for regnskap og rapportering av virksomhetssammenslutninger (Fardal, 2008).

7.2.5 Vurdering av økonomisk levetid

Selv om avskrivning av goodwill har vært gjeldende etter norsk rett, er det vanskelig å anslå den økonomiske levetiden og om den faktisk er begrenset. Avskrivningsteorien går ut på å finne en fornuftig sammenstilling av forbruket med de inntektene som forbruket skaper og er derfor direkte knyttet opp mot sammenstillingsprinsippet. Goodwill er ofte knyttet til en kontantgenererende eiendel, og usikkerheten i goodwillens levetid vil derfor være knyttet til den økonomiske levetiden for denne eiendelen. Den kontantgenererende eiendelen vil kunne være gjenstand for vedlikehold, og dette må tas hensyn til i vurderingen av goodwillens verdi, både vedlikeholdskostnadene og evnen og viljen til å gjennomføre vedlikehold slik at eiendelen opprettholder inntjeningen.

Andre forhold som kan ha betydning for den økonomiske levetiden til goodwill er endringer i produkter og etterspørsel og hvilken effekt dette har på inntjeningen.

Det bør derfor vurderes om markedet er i endring, kartlegging av konkurrenter eller potensielle konkurrenter, samt forventet tjenestetid for nøkkelpersonell.

Det finnes flere måter å vurdere goodwillens økonomiske levetid. En mulig tilnærming er å ta utgangspunkt i investeringskalkylen på investeringen, herunder oppkjøpet eller fusjonen. Investeringskalkylen vil inneholde et estimat av lønnsomheten av investeringen, og hvordan investeringen vil bidra med netto positive kontantstrømmer, og dermed vil den også trolig gjenspeile goodwillens økonomiske levetid.

I økonomisk teori finner vi støtte for at goodwill har begrenset økonomisk levetid. Goodwill er her sett på som en kilde til monopolistiske fordeler som resulterer i fremtidig merinntjening (Stenheim, 2009). For at en eiendel skal gi et konkurransefortrinn må den resultere i fremtidige økonomiske fordeler, være uvanlig og vanskelig å kopiere. Selskapet må også være i stand til å benytte seg av denne fordelene. Når eiendeler oppnår høyere inntjening enn vanlig, og dette blir kjent i markedet, vil konkurrenter tiltrekkes markedet, og konkurransefortrinnet vil reduseres. Gitt at konkurransefordelen er priset i goodwill vil dette kunne si oss noe om den økonomiske levetiden. Dette forteller også at den fremtidige inntjeningen må sies å være begrenset.

IFRS 3 forlot kravet om avskrivninger til fordel for en årlig nedskrivningstest. Goodwill ble derfor presentert i regnskapet som en evigvarende eiendel. Dette er likevel ikke brukt som argument for en slik løsning. Goodwill er antatt å ha en begrenset, men ubestemt økonomisk levetid. Det kommer fram i forarbeidene til IFRS 3 at brukstiden til goodwill og avskrivningsbeløpet ikke er mulig å forutsi (Stenheim, 2010). Videre fremkommer det at beløpet som bli avskrevet i en gitt periode i beste fall kan beskrives som et vilkårlig estimat av forbruket av ervervet goodwill i periode. Konklusjonen er at avskrivningsbeløpet som innregnes for goodwill er for tilfeldig. Ifølge IASB er det vanskelig å fastsette en fornuftig sammenstilling mellom forbruket av goodwill og inntekten forbruket skaper. Løsningen blir da å vurdere om goodwill i balansen kan rettferdiggjøres gjennom årlig testing for verdifall.

7.2.6 Egenutviklet goodwill

Egenutviklet goodwill har blitt asymmetrisk behandlet i regnskapet sammenlignet med kjøpt goodwill. Det knytter seg til måleproblemer ved førstegangs innregning i balansen.

Det er nærmest umulig å identifisere i hvilken grad utgifter til organisasjonsutvikling, opplæring av nøkkelpersonell eller markedsføring av selskapets produkter vil resultere i en fremtidig økonomisk inntjening. Skillet mellom påkostning og vedlikehold for goodwill oppstiller vurderingsproblemer som nærmest er uløselige.

Egenutviklet goodwill består av de samme elementene som kjøpt goodwill. Begge er uten fysisk substans, noe som gjør de vanskelig å identifisere sammenlignet med fysiske eiendeler. Mangel på fysisk substans er i seg selv ikke hovedårsaken til den problematiske regnskapsmessige behandlingen. Andre immaterielle eiendeler, som patenter, lisenser og utsatte skattefordeler er eksempler på eiendeler som mangler fysisk substans på samme måte som goodwill. Det som skiller disse fra goodwill er at de kan separeres og identifiseres og dermed verdsettes direkte gjennom en transaksjon. Det er dette skillet som innebærer at kjøpt goodwill kan balanseføres ved virksomhetsoverdragelse, fordi en transaksjon gjør at verdien kan identifiseres og måles indirekte som en residual.

Problemer med identifisering og verdsettelse gjør at egenutviklet goodwill får en usikker fremtidig økonomisk verdi. Kjøpt goodwill blir målt på tidspunktet for virksomhetssammenslutning, men i perioden etter virksomhetssammenslutningen er gjennomført vil også denne goodwillen ha en usikker verdi.

En konsekvens av den forskjellige regnskapsmessige behandlingen er at virksomheter som vokser gjennom oppkjøp, og virksomheter som vokser organisk, ikke nødvendigvis er sammenlignbare.

Det som er interessant med den nye løsningen for goodwill er at man indirekte kan balanseføre egenutviklet goodwill. Nedskrivningstesten går ut på å sammenligne goodwillens verdi med den regnskapsmessige verdien. Hvis beløpet er lavere enn regnskapsmessig verdi skal det foretas en nedskrivning. Det er vanskelig, om ikke umulig, å skille mellom kjøpt goodwill, forbruk av denne og eventuell senere egenutviklet goodwill. Retningslinjene i IFRS 3 omfatter heller

ikke krav om å skille ut egenutviklet goodwill ved gjennomføring av nedskrivningstester (Stenheim, 2010). Standarden legger opp til at så lenge den balanseførte goodwillen kan forsvares er det av mindre interesse hva goodwillen skyldes (Stenheim, 2010). Dette innebærer i praksis at man tillater en metode hvor man kan erstatte anskaffet goodwill med egenutviklet goodwill.

Den nye standarden harmonerer lite med det generelle forbudet mot å balanseføre egenutviklet goodwill i IAS 38 eller forbudet mot reversering av nedskrivninger av goodwill i IAS 36.

7.2.7 Negativ goodwill

Etter IFRS 3 skal ikke goodwill avskrives, men testes årlig for verdifall og eventuelt nedskrives. Negativ goodwill skal ikke forekomme etter IFRS 3, og i henhold til standardens nr. 34 skal det gjennomføres en ny vurdering for å bekrefte at det faktisk er et kjøp på gunstige vilkår. Det er ingen konkrete regler for negativ goodwill etter NRS 17, men standarden fastslår at en slik situasjon indikerer at eiendeler har blitt overvurdert eller at forpliktelser har blitt utelatt eller undervurdert. Det antas at det derfor også etter god regnskapsskikk skal gjøres en ny vurdering av om de overtatte eiendeler og forpliktelser kan være feilvurdert, og/eller utelatt (Aamelfot mfl., 2015).

Etter NRS 17 skal negativ goodwill balanseføres som en negativ eiendel i balansen, selv om dette medfører at samlet goodwill blir negativ. Negativ goodwill skal resultatføres systematisk over fem år, og skal presenteres i regnskapet som en kostnadsreduksjon. Etter IFRS 3 klassifiseres kjøp på gunstige vilkår som «gain on a bargain purchase», dette er en post som skal resultatføres umiddelbart i selskapets regnskap.

7.3 Informasjonsverdi

Regnskapsregler og standarder er utarbeidet med formål om å gi økt informasjonsverdi til regnskapsbrukere. For at informasjonen i regnskaper skal ha informasjonsverdi er det nødvendig at grunnleggende kvalitetskrav er tilfredsstillt, deriblant kravene om relevans og pålitelighet. Et av argumentene for å forlate et avskrivningsregime for goodwill, til fordel for et nedskrivningsregime, er at skjønsmessige avskrivninger ikke ansees å bidra til relevant og pålitelig informasjon (Stenheim, 2010). Standardsetterne IASB og FASB anser med andre

ord at en nedskrivningstest bidrar med mer relevant og pålitelig informasjon enn en løsning hvor goodwill blir avskrevet over forventet økonomisk levetid.

Regnskapsinformasjon skal kunne gi et pålitelig bilde av selskapers økonomiske realiteter. En forutsetning for dette er at informasjon ikke inneholder for mye støy. Opportunistisk rapportering er en sentral kilde til støy i regnskapsinformasjon. Testing av goodwill for verdifall innebærer bruk av estimater og åpner derfor for resultatstyring eller opportunistisk rapportering. Nedskrivningstesten gir vesentlig rom for tolkning og vurdering fra ledelsen. Det er særlig to former for resultatstyring som kan relateres til nedskrivninger; *big-bath* og *income-smoothing*.

Big-bath teorien fastslår at bedrifter som ikke kan nå sine finansielle mål benytter regnskapsmetoder for å gjøre selskapets resultat enda verre (Mohanram, 2003). Grunnen til at selskaper bruker denne metoden er at konsekvensene som selskapet vil pådra seg ved å gjøre resultatet verre vil være minimal, siden skaden allerede har skjedd ved å ikke nå sine finansielle mål. De ytterligere påløpte tapene kan brukes til å øke eller jevne ut inntektene i fremtiden.

Income-smoothing brukes derimot dersom ledelsen ønsker å presentere en jevn trend av økende inntjening (Mohanram, 2003). To formål med denne typen regnskapsføring kan identifiseres. Den først er å «spare» inntekt til fremtiden, til en periode hvor selskapet ikke oppfyller sine finansielle mål. Det andre formålet med å redusere inntekten, er å forhindre forventninger om selskapets økende resultat. Hvis forventningene om fremtidig inntjening øker, vil fremtidige mål være vanskeligere å nå.

Zucca og Campbell utførte empirisk forskning for å teste sammenhengen mellom resultatstyring og goodwillnedskrivninger (Zucca & Campbell, 1992). De fant at 45 av 77 undersøkte nedskrivninger ble registrert når inntektene var under forventet inntjening, såkalt *big-baths*, mens 22 av 77 nedskrivninger ble registrert når inntektene overgikk forventningene, *income-smoothing*. De tolket resultatene som bevis på at nedskrivninger brukes til å styre resultatet.

Van de Poel med fler studerte et utvalg av børsnoterte selskaper i 15 EU-land som utarbeidet årsregnskap etter IFRS i perioden 2005-2006 (Van de Poel, Maijor, & Vanstraelen, 2009). Basert på en regresjonsanalyse fant de at beslutningen om nedskrivning av goodwill for disse selskapene var i stor grad knyttet til insentiver

i tilknytning til rapportering. Funnene støtter at selskaper vanligvis tar nedskrivninger når inntektene er uventet høye eller når de er uventet lave. Studien samsvarer med resultatene til Zucca og Campbell.

I tillegg fant Jordan og Clark også bevis på at selskaper med uvanlig høy inntjening i et år rapporterte store nedskrivninger for å redusere inntektene (Jordan & Clark, 2004). Empirisk bevis som er konsistent med disse funnene er funnet av Francis med fler. De viser at ledere bruker to forskjellige vurderinger i nedskrivningsbeslutningen (Francis, Vincent, & Hanna, 1996). På den ene siden tar ledere hensyn til faktorer som reflekterer nedgang i verdien av eiendeler på grunn av dårlig prestasjon, økt konkurranse og endringer i markedet. På den andre siden kan beslutninger om nedskrivning av eiendeler påvirkes av personlig insentiver, noe som resulterer i at ledelsen kan dra nytte av skjønsmessige regnskapsregler for å manipulere inntjeningen ved å innregne nedskrivninger når det er nødvendig eller ved å unnlate å innregne nedskrivninger når det er fordelaktig for ledelsen å gjøre det.

8.0 Arbeidstakers rettigheter ved virksomhetsoverdragelse

Ved fusjon oppstår det mange problemstillinger knyttet til bemanningsstruktur og ansattes rettigheter. Her setter blant annet arbeidsmiljøloven en del begrensninger. I dette kapitlet vil vi redegjøre for ansatte rettigheter og andre problemstillinger knyttet til arbeidstakere. Dette er et viktig tema som alltid må vurderes i en fusjonsprosess. Ansattes rettigheter er sterkt lovregulert, men det tilknytter seg også andre HR-utfordringer i forbindelse med fusjoner som ikke er juridiske. Selskapene må ta stilling til hvordan den nye lederstrukturen skal være, hvilke ansatte som skal beholde sine stillinger og hvilke som skal omskoleres eller tilbys sluttpakke, samt hvordan man skal gå fram for å beholde nøkkelpersoner.

Kontinuitetsprinsippet er indirekte uttrykt i aksjeloven § 13-2 første ledd og må forstås slik at de ansattes rettigheter i henhold til ansettelsesavtalen også må behandles til kontinuitet. Ved fusjon har derfor ansatte krav på å bli overført til det overtakende selskap. De vanlige bestemmelsene i arbeidsmiljøloven om saklig grunn til oppsigelse kommer også her til anvendelse. Selve fusjonen er ikke tilstrekkelig saklig grunn.

8.1 Arbeidsmiljøloven

Kapittel 16 i arbeidsmiljøloven inneholder bestemmelser som har til formål å beskytte arbeidstakere ved virksomhetsoverdragelser. Kapitlet er en følge av EØS-avtalen og bygger på EU-direktiver (Allstrin, Brandshaug Dale, & Østensvig, 2012). Det innebærer at det er de europeiske reglene som er gjeldende. Norske virksomheter har derfor i utgangspunktet de samme forpliktelsene overfor ansatte i europeiske land, som virksomheter i andre land i Europa har overfor norske arbeidstakere. Bakgrunnen er at EU har ønsket å sikre arbeidere et minstevern, og lovverket gir arbeidstakere en sterk beskyttelse.

Bestemmelsene i kapittel 16 gjelder for både privat og offentlig sektor, og hovedregelen er at ansatte har rett til å få overført sitt arbeidsforhold, herunder lønn- og arbeidsvilkår, til den fusjonerte enheten.

Virksomhetsoverdragelse er presisert i arbeidsmiljøloven § 16-1 første ledd og defineres som en «overføring av en selvstendig enhet som beholder sin identitet etter overføringen». Begrepet må forstås å omfatte både oppkjøp, fisjon og fusjon.

For at kapittel 16 i arbeidsmiljøloven skal komme til anvendelse, må tre hovedvilkår være oppfylt, jf. § 16-2. Det første vilkåret går ut på at enheten som blir overført er en selvstendig økonomisk enhet. Ved overdragelse av en hel virksomhet eller avdeling er dette vilkåret ofte oppfylt. Dersom kun en funksjon av virksomheten overføres, kan dette derimot være noe uklart. Det neste vilkåret går ut på at aktiviteten i enheten må bevares som helhet ved overføring. Det siste vilkåret som må være oppfylt er at den overførte enheten i det vesentlige må være den samme som før overføringen, slik at dens identitet er bevart. Dette vilkåret gjelder ansatte, ytre rammer, tilretteleggelse av enhetens arbeid, driftsmåte og eventuelle driftsmidler som virksomheten råder over.

Overføring av en virksomhet har stor betydning for de ansatte. Det er sterkt lovregulert, og det er nærmest ingen avtalefrihet. Ansattes rettigheter følger i hovedsak av loven og sjelden av avtaler. For å se nærmere på vilkårene i arbeidsmiljøloven § 16-2 vil vi gjennomgå rettspraksis knyttet til problemstillingen.

8.1.2 Tolkning av rettspraksis om overføring av virksomhet (HR-2006-00174-A og HR-2011-02393-A)

HR-2006-00174-A (heretter kalt SAS-dommen), omhandler omstrukturering av diverse tjenester etter at SAS-konsernet kjøpte Braathens ASA. Problemstillingen var om omstruktureringen var regnet som virksomhetsoverdragelse etter kapittel 12A i tidligere arbeidsmiljølov. Kapittel 12A i tidligere arbeidsmiljølov samsvarer med kapittel 16 i nåværende arbeidsmiljølov. Vurderingen av om dette ble regnet som virksomhetsoverdragelse etter arbeidsmiljøloven var av stor betydning for Braathens' ansatte, spørsmålet var om de hadde krav på videreføring av arbeidsforhold på uendrede vilkår i SAS, jf. § 16-2.

Hovedspørsmålet i HR-2011-02393-A (heretter kalt LSG Gate Gourmet-dommen), var om skiftet av kontraktspart innebar en overdragelse av en del av virksomheten etter arbeidsmiljøloven § 16-1. LSG hadde en avtale med SAS om levering av cateringtjenester, som etter en anbudskonkurranse ble vunnet av Gate Gourmet. I likhet med SAS-dommen kunne spørsmålet føre til uendret overtakelse av ansattes rettigheter og plikter.

I SAS-dommen kom tingretten og lagmannsretten frem til at det ikke dreide seg om en virksomhetsoverdragelse. De kom fram til at overføringen av ansatte og

utstyr hadde et omfang som var for lite til å kunne si at identiteten var beholdt etter overføringen. Høyesterett kom imidlertid til motsatt konklusjon. Høyesterett tok utgangspunkt i bestemmelsene i arbeidsmiljøloven kapittel 16 med henvisning til rettspraksis fra EF-domstolen. De tre hovedvilkårene som må være oppfylt for at det skal være tale om en virksomhetsoverdragelse etter arbeidsmiljølovens bestemmelser ble vurdert, med hovedvekt på identitetsspørsmålet. Med utgangspunkt i EF-domstolens praksis uttalte Høyesterett at identitetsspørsmålet måtte avgjøres ut fra en samlet vurdering.

Det ble lagt vekt på at tjenestene som ble utført fullt ut var de samme som før overføringen, herunder at «tjenestene etter overtakelsen hadde samme innhold og ble utført på samme måte». Det ble også lagt vekt på at det samme lokalet og infrastruktur ble benyttet, samt at betjeningen og kundekretsen var de samme. SAS overtok også utstyr av betydelige verdier fra Braathens, og 200 av 1066 årsverk ble overført til SAS. I motsetning til tingretten og lagmannsretten så Høyesterett på verdien av det som ble overført og ikke på andelen. Etter den samlede vurderingen kom Høyesterett frem til at virksomhetens identitet var i behold etter overføringen, og de ansatte hadde krav på å få overført sine arbeidsforhold uendret.

I LSG Gate Gourmet-dommen var det også identitetsspørsmålet som var i fokus. Tingretten kom fram til at det ikke var tale om virksomhetsoverdragelse på bakgrunn av at identiteten ikke var i behold ved overføringen. De vektla at Gate Gourmet hadde egne lokaler, produksjonsutstyr, logistikksystem og spesialbygde kjøretøy. Lagmannsretten kom til motsatt konklusjon av tingretten. Det ble her lagt vekt på at Gate Gourmet overtok betydelig utstyr, og at en betydelig andel av tidligere ansatte i LSG fikk arbeid i Gate Gourmet.

Problemstillingen i saken knyttet seg til vilkårene om det forelå en selvstendig økonomisk enhet og om virksomheten hadde beholdt sin identitet etter overføringen. Høyesterett baserte sin vurdering på EU-domstolens praksis som fastslår at «hvor det ikke er en hel bedrift eller en klar identifiserbar og uavhengig avdeling som overdras» må det «foretas en samlet bedømmelse av det karakteristiske for den virksomheten som overføres». Høyesterett sin oppfatning av dette var at «det som overføres må utgjøre en stabil og operasjonell enhet, som selv er i stand til å levere de tjenester som er karakteristiske for virksomhetens

økonomiske aktivitet». Vekten av de ulike momentene vil variere ut fra virksomhetens driftsmåte og art.

Høyesterett tok utgangspunkt i SAS-dommen hvor det ble fremhevet at dersom en virksomhet er karakterisert av en enkelt innsatsfaktor – typisk arbeidskraft eller fysiske driftsmidler – er identitetskravet ofte oppfylt. Dersom det ikke er tilfellet, må vurderingen avgjøres etter en helhetsvurdering etter EU-domstolens praksis.

Cateringkontrakten med SAS gjaldt rundt 85 prosent av den samlede omsetningen i LSG, men aktiviteten var ikke skilt ut i en egen avdeling. Etter overtakelsen var heller ikke aktiviteten avskilt i Gate Gourmet. Vurderingen gikk derfor på om kontrakten dreide seg om en stabil og operasjonell enhet selv om virksomheten ikke var skilt ut organisk. EU-domstolen har uttalt at tap av kontrakt i anbudskonkurranse ikke i seg selv gir noen indikasjon på at virksomhetsoverdragelse har funnet sted. Dette følger av Süzen-dommen (C-13/95).

Den økonomiske aktiviteten som fulgte av kontrakten ble videreført, og rundt en tredjedel av tidligere ansatte i LSG ble ansatt i Gate Gourmet. Sluttkundene, det vil si SAS' passasjerer, var også uendret. Dette talte for at den overførte enheten hadde beholdt sin identitet.

Viktige momenter i saken som resulterte i motsatt konklusjon av SAS-dommen var at Gate Gourmet ikke kjøpte utstyr av LSG. De benyttet også egne lokaler som virksomheten i sin helhet ble flyttet til.

Høyesterett mente at til tross for at aktiviteten og kunden var den samme etter overføringen, var det ikke tilstrekkelig til å konstatere at en økonomisk enhet var overført. På bakgrunn av en samlet vurdering kom derfor Høyesterett fram til at dette ikke dreide seg om en virksomhetsoverdragelse etter arbeidsmiljøloven kapittel 16.

8.2 Ansattes rettigheter

Som nevnt innledningsvis i dette kapittelet, har overføring av virksomhet stor betydning for de berørte ansatte. Arbeidsmiljøloven er sterkt lovregulert og har som formål å beskytte ansatte ved virksomhetsoverdragelse. Vi vil derfor gjennomgå hvilke rettigheter den ansatte har ved bytte av arbeidsforhold som følge av en virksomhetsoverdragelse. Vi vil også gå kort inn på andre utfordringer

som knytter seg til HR og endringsledelse da dette ofte er problemstillinger som oppstår ved virksomhetsoverdragelser.

8.2.1 Ansattes frynsegoder

Overtakende selskap plikter å videreføre arbeidstakers lønns- og arbeidsvilkår fra det overdragende selskapet. Det vil si at ansatte i det overdragende selskap som har høyere lønn eller frynsegoder som ikke tilsvarer det det overtakende selskap praktiserer, likevel skal opprettholdes. Dersom det fusjonerte selskapet ønsker å fjerne eller endre disse godene, må det aksepteres av de ansatte. Dette vil arbeidsrettslig bli vurdert som oppsigelse, ofte kalt endringsoppsigelse (Hennestad, Revang, & Strønen, 2012).

8.2.2 Pensjonsordninger

Ved overføring av virksomhet kan det overtakende selskap føre ansatte fra overdragende selskap inn i sin eksisterende pensjonsordning, selv om dette innebærer dårligere ytelsesnivå enn de opprinnelig hadde (Allstrin mfl., 2012). I slike tilfeller vil de ansatte få en fripolise knyttet til pensjonsopptjeningen for perioden før virksomhetsoverdragelsen. Dersom en virksomhet er bundet av en tariffavtale vil overtakende selskap i utgangspunktet være bundet av denne. Det kan unngås ved å søke til det aktuelle fagforbundet innen tre uker etter overdragelsestidspunktet.

8.2.3 Øvrige rettigheter

Rettigheter opptjent før overdragelsestidspunktet, kan den ansatte kreve at det overtakende selskap skal være ansvarlig for etter overtakelse.

Ansatte har i henhold til loven rett til å reservere seg mot å bli overført til ny arbeidsgiver, jf. § 16-3. Underretningen skal gis skriftlig, og medfører som hovedregel at ansettelsesforholdet opphører på overdragelsestidspunktet.

8.2.4 Oppsigelse ved virksomhetsoverdragelse

Arbeidstaker er beskyttet mot oppsigelse som følge av virksomhetsoverdragelse. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 16-4 første ledd, som fastslår at virksomhetsoverdragelse i seg selv ikke er grunn for oppsigelse. Forarbeidene til arbeidsmiljøloven forutsetter at arbeidskontraktene automatisk overføres til ny arbeidsgiver, jf. Ot. Prp. Nr. 71 (1991-1992) s. 34. Etter bestemmelsene i

arbeidsmiljøloven § 15-7 første ledd, jf. annet ledd, er ikke arbeidstakeren beskyttet mot oppsigelse i en situasjon der arbeidsgiver er overbemannet. Ved en virksomhetsoverdragelse kan det ofte tenkes at den nye arbeidsgiveren får for mange ansatte i samme stillinger, og det må gis saklig grunn for en eventuell omplassering, endringsoppsigelse eller oppsigelse. Arbeidsmiljøloven § 15-7 annet ledd pålegger arbeidsgiveren å tilby arbeidstakeren annet passende arbeid i virksomheten. Ved vurdering av hvilke ansatte som skal beholde sine stillinger og hvilke ansatte som skal bli tilbudt nytt passende arbeid eller oppsigelse, fokuseres det ofte på kompetanse, ansiennitet, personlig kvalifikasjon og sosiale hensyn. I en slik utvelgelsesprosess må arbeidstakerne fra det overtakende og det overdragende selskap behandles på samme grunnlag. At ansatte overføres fra det overdragende selskap regnes ikke som saklig grunn for oppsigelse.

8.3 Andre HR-utfordringer

Ved overføring av hele eller deler av en virksomhet til en annen, kan det oppstå HR-utfordringer ved integrering av de ansatte. De vanligste utfordringene er at prosesser og rutiner ofte endres, men også at det kan være kulturforskjeller i de involverte selskapene. Ingen selskaper er like, og det som er optimalt for en virksomhet er ikke nødvendigvis optimalt for en annen. Ved en virksomhetsoverdragelse vil det være nødvendig med virksomhetsendringer. Disse endringene kan basere seg på både strukturelle og kulturelle endringer, endringer av maktposisjoner og myndighetsforhold og endringer i den enkelte ansattes arbeidssituasjon (Jacobsen, 2012).

9.0 Overdragelse av avtaler

I dette kapittelet vil fokuset være rettet mot overdragelse av avtaler med andre kontrahenter. Kontraktsparter kan avtale forbud mot overdragelse av avtaler i forbindelse med fusjon. Dette blir nærmere gjennomgått i dette kapittelet. Videre omhandler dette kapittelet også hvordan slike avtaler skal regnskapsføres og hvilke hensyn som skal tas, herunder balanseføring av immaterielle eiendeler. Dersom avtaler ikke kan klassifiseres som en immateriell eiendel blir denne ofte tilordnet goodwill. Den regnskapsmessige behandlingen av goodwill er gjennomgått i punkt 7.2.

En konsolideringsprosess kan gjennomføres på ulike måter. Ved innmatskjøp er overføring av avtaler ofte betinget av motpartens samtykke, med mindre avtalen inneholder bestemmelser om at den kan overdras sammen med målselskapets virksomhet. Dersom konsolideringen gjennomføres ved kjøp av aksjer eller som en selskapsrettslig fusjon er hovedregelen at målselskapets avtaler ikke påvirkes av transaksjonen. Det gjelder derimot ikke dersom avtalen inneholder en klausul som ikke tillater dette, ofte omtalt som «change of control»-klausuler. Slike overdragelsesklausuler kan føre til at motparten har rett til å si opp avtalen dersom selskapet inngår i en konsolideringsprosess. Ved en fusjon kan det også stilles spørsmål ved om overdragelsen kan utgjøre en bristende forutsetning og om kontraktsmotparten kan påberope seg dette.

9.1 Overdragelsesklausul – «change of control»

Aksjeloven § 13-2 første ledd oppstiller virkeområdet for fusjonsreglene i aksjelovens kapittel 13. Det følger av aksjeloven § 13-2 første ledd, jf. § 13-16 første ledd nr. 3, at eiendeler, rettigheter og forpliktelser skal overdras til det overtakende selskapet ved fusjon. Bestemmelsen oppstiller dermed krav til kontinuitet. Det overtakende selskapet vil derfor tre inn i det overdragende selskaps rettsstilling som eier av målselskapet og dets virksomhet. Virksomheten videreføres derfor med alle eksisterende eiendeler, rettigheter, forpliktelser, ansatte og kontrakter. Det samme gjelder ved erverv av aksjer. Dette gjelder også rettigheter og forpliktelser som ellers ikke er overførbare, dette følger av forarbeidene til aksjeloven (Ot.prp. nr. 19 (1974-1975)).

I en fusjonsprosess må kreditor godta overdragelsen uten å kunne påberope seg at det har funnet sted et eierskifte. Det er likevel ikke uvanlig at enkelte av selskapers avtaler inneholder begrensninger i retten til å overdra disse. Dersom partene i et kontraktsforhold ikke ønsker at rettigheter og forpliktelser knyttet til avtalen skal overdras, må dette reguleres i avtalen. Overdragelsesklausuler er et punkt i en avtale som gir den ene part visse rettigheter i forbindelse med endring i eierskap eller ledelse hos den annen part. Slike begrensninger i avtalen er en kontraktsfestet avtale som gir økt beskyttelse dersom en annen parts eierandel overføres. Dette vil ofte gi den part som ikke er involvert i eierskifte rett til å si opp avtalen ved en endring i kontroll hos den andre kontraktspart. Klausulene kan også relateres til samtykkekrav, krav om betaling eller tilbakebetaling. Overdragelsesklausuler kan være nødvendig da nye eiere kan endre selskapets risikoprofil, og føre til at kreditorer havner i en dårligere stilling enn tidligere.

Det følger av aksjelovens forarbeider at det er anledning til å avtale at rettigheter ikke skal kunne overføres ved fusjon (Ot. prp. nr. 19 (1974-1975)). Videre fremgår det av forarbeidene at «hvordan man skal tolke en avtale som forbyr overdragelse av rettigheten, men uten at fusjonstilfellet er nevnt, må overlates til praksis».

For å tolke lovgivers presisering i forarbeidene har vi valgt å se nærmere på REC-kjennelsen som drøfter overdragelsesklausuler og behandling av rettigheter overdratt i strid med et overdragelsesforbud.

9.1.1 REC-kjennelsen, HR-2010-01269-U

Kontraktsfestet overføringsforbud og betydningen av dette var sentral i REC-kjennelsen. Kjennelsen omhandler en kontrakt som regulerte partenes mulighet til å overføre den ved fusjon.

Saken gjaldt hvorvidt rettigheter til påkravsgarantier var blitt overført ved fusjon slik at det fusjonerte selskap kunne trekke på disse garantiene. Partene i saken var China Sunergy Co. Ltd., heretter kalt China Sunergy og REC Wafer Norway AS, heretter kalt REC Wafer. Tvisten knytter seg til forståelsen av aksjeloven § 13-2 første ledd, jf. § 13-16 første ledd nr. 3.

REC Sitech AS, heretter kalt REC Sitech, og China Sunergy inngikk 25. januar 2008 en kontrakt om levering av et årlig antall «wafers» som brukes til

fremstilling av solcellepaneler. I forbindelse med kontraktsinngåelsen avga China Sunergy tre bankgarantier som sikkerhet for selskapets forpliktelser etter kontrakten. Garantiene var såkalte påkravsgarantier. Avtalen inneholdt et overføringsforbud som omfattet overføring ved fusjon.

Etter at kontrakten var inngått fusjonerte REC Sitech med REC Wafer, hvor REC Wafer var det overtakende selskap i fusjonen. Begge selskapene var heleide datterselskaper av REC konsernet.

REC Wafer ønsket etter fusjonen å gjøre gjeldende garantibeløpet, men China Sunergy hevdet at kontrakten de hadde inngått med REC Sitech ikke var overført til REC Wafer på grunn av avtalens artikkel 7.10 som inneholdt begrensninger i form av en «change of control»-klausul.

Kontrakten ble regulert av engelsk rett. Men dette dreide seg om en fusjon mellom to norske selskaper gjennomført etter norske fusjonsregler. Det følger av engelsk internasjonal privatrett at man i en situasjon som dette legger til grunn norsk rett med hensyn til hvilke rettigheter som overføres til det overtakende selskapet, dette ble konstatert i lagmannsrettens kjennelse (LH-2010-023648).

Uenigheten mellom partene i saken knyttet seg til forståelsen og betydningen av kontraktens punkt 7.10. Høyesteretts ankeutvalg uttalte i avsnitt 27 i kjennelsen at lagmannsretten ikke tok stilling til om avtalens punkt 7.10 inneholdt et overføringsforbud som også omfattet fusjon. Det ble heller ikke drøftet tydelig av ankeutvalget, og det sentrale spørsmålet om hvordan kontrakten skulle forstås kommer derfor ikke tydelig frem i kjennelsen. Lagmannsretten uttrykte i dom at de forstod formuleringene i avtalen som et forbud mot overføring av rettigheter og forpliktelser uten forutgående skriftlig samtykke fra den annen part.

I Høyesteretts kjennelse ble ikke kontraktens innhold uttrykkelig drøftet, og det er flere sentrale punkter i saken som kunne vært med på å belyse problemstillingen i større grad. Kontrakten benyttet begrepet «merger». Lagmannsretten drøftet begrepet og det faktum at dette ikke fullt ut samsvarer med fusjonsdefinisjonen etter norsk rett. På bakgrunn av avtalens artikkel 7.13.1 og at avtalen opprinnelig var forutsatt regulert av norsk rett, kom lagmannsretten fram til at det er lite tvilsomt at begrepet «merger» i artikkel 7.10 er ment å omfatte fusjoner etter norsk regelverk.

Det ble i Høyesteretts ankeutvalg heller ikke drøftet om avtalen inneholdt et krav til samtykke ved overføring. China Sunergy hadde ikke avgitt samtykke til overføring ved fusjon, og overføringen var derfor i strid med kontrakten.

Høyesteretts ankeutvalg påpekte med utgangspunkt i Mads Henry Andenæs' bok «Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper», at «avtaler med overdragelsesforbud må tolkes på bakgrunn av det kontinuitetsprinsipp som fusjonsreglene bygger på, slik at det må kreves særlige holdepunkter for at uoverdrageligheten også omfatter fusjon». Prinsippet forutsetter etter ordlyden i aksjeloven § 13-16 første ledd nr. 3 en samlet overføring av det overdragende selskapets rettigheter og forpliktelser.

Høyesteretts ankeutvalg konstaterte at når det gjelder overføring av forpliktelser, vil ikke forpliktelsen bortfalle ved brudd på et overføringsforbud. Det fusjonerte selskap må likevel hefte for disse, selv om forpliktelsen er overført i strid med et overføringsforbud. Rettigheter som ved fusjon blir overført i strid med overføringsforbud kan imidlertid ikke påberopes av noen. Ankeutvalget anså derfor avtalens forpliktelser som overført og rettighetene som automatisk bortfalt.

Ankeutvalgets ulike behandling av forpliktelser og rettigheter er i strid med kontinuitetsprinsippet som fremgår av aksjeloven § 13-2 første ledd, og avgjørelsen er derfor diskutabel.

Ankeutvalget gir ikke et klart svar på hvilke holdepunkter som gjorde at saken ikke var overførbar. De drøftet heller ikke kontrakten utfyllende og gir derfor lite veiledning til hvordan liknende klausuler skal tolkes i fremtidige saker. I REK-kjennelsen gjaldt saken en ensidig forpliktelse. Det kan stilles spørsmål ved om den samme løsningen utgjør et godt resultat ved gjensidige kontrakter. I et gjensidig kontraktsforhold vil den ene parts forpliktelser være den annen parts rettigheter og det er tale om ytelse mot ytelse. Samme løsning i disse tilfeller vil kunne skape et urimelig resultat for den part som må oppfylle sin del av kontrakten uten å motta en ytelse til gjengjeld.

På en annen side kan det faktum at det overtakende selskapet må overta forpliktelser som er overført i strid med et overføringsforbud sies å være rimelig for å unngå omgåelse av et kontraktsfestet overføringsforbud.

Kjennelsen viser at partene kan regulere muligheten til å overføre kontrakter ved fusjoner, men for å forhindre tolkningstilviler bør partene sørge for at

overføringsforbudet uttrykkelig omfatter fusjon. Løsningen i REC-kjennelsen oppstiller et alternativ der overføring er gjort i strid med avtalen, men det kan diskuteres om avgjørelsen har rettskildeverdi for fremtidige tvister.

9.2 Bristende forutsetninger

Etter læren om bristende forutsetninger kan en avtalepart unntaksvis tre tilbake fra en avtale dersom han ved avtaleinngåelsen gikk ut fra en forutsetning som siden viste seg å være uriktig (NOU 1979:32, 1979). Den bygger på rettspraksis og ulovfestet rett. Læren om bristende forutsetning mistet mye av sin betydning etter avtaleloven ble vedtatt i 1983 (Forutsetning, 2018). Avtalelovens § 36 legger til grunn at en avtale kan settes til side eller endres der det ikke vil virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk. Det finnes likevel rettspraksis i etterkant av innføring av avtaleloven som bygger på læren om bristende forutsetninger. Høyesterett fastslo i Salhusbro-dommen (HR-1999-00035B) at læren om bristende forutsetningen ville fortsatt være relevante i profesjonelle forhold, der det kunne påvises forutsetning mellom partene. Høyesterett uttalte i dommen at grunnlaget for at en part kunne påberope seg en bristende forutsetning var at «forutsetningen må ha virket motiverende for løftegiver, dvs. at han med kunnskap om den oppståtte situasjon ikke ville avgitt sitt løfte, og at dette var synbart for motparten». Videre sier dommen at vurdering må være relevant, med andre ord om det er en rimelig byrdefordeling i kontraktsforholdet. Det må også kunne vurderes størrelsen av et eventuelt tap som oppstod eller ville oppstå på bakgrunn av den uventede utviklingen.

Ved fusjon kan læren om bristende forutsetninger være aktuelt i de tilfeller der kontraktpartene hadde en forutsetning om at kontrakten ikke skulle overdras ved en fusjon. Det fremgår av forarbeidene til aksjeloven at fusjon i enkelte tilfeller vil representere en vesentlig bristende forutsetning (Ot. prp. nr. 19 (1974-1975)). Det må forstås slik at fusjonen i seg selv ikke er grunnlag for å kunne påberope seg en bristende forutsetning, men at fusjonen har resultert i en situasjon som er endret så vesentlig at det foreligger en bristende forutsetning.

9.3 Regnskapsmessig behandling av avtaler ved virksomhetsoverdragelse

Avtaler kan etter NRS 19 *immaterielle eiendeler* i visse tilfeller defineres som immaterielle eiendeler. Definisjonen krever at eiendelen er identifiserbar og på den måten kan skilles fra goodwill. Eiendelen må også representere fremtidige

økonomiske fordeler for selskapet. Enkelte eiendeler kan en kjøper være villig til å betale for, men dersom de ikke kan klassifiseres som en immateriell eiendel vil verdien tilordnes goodwill.

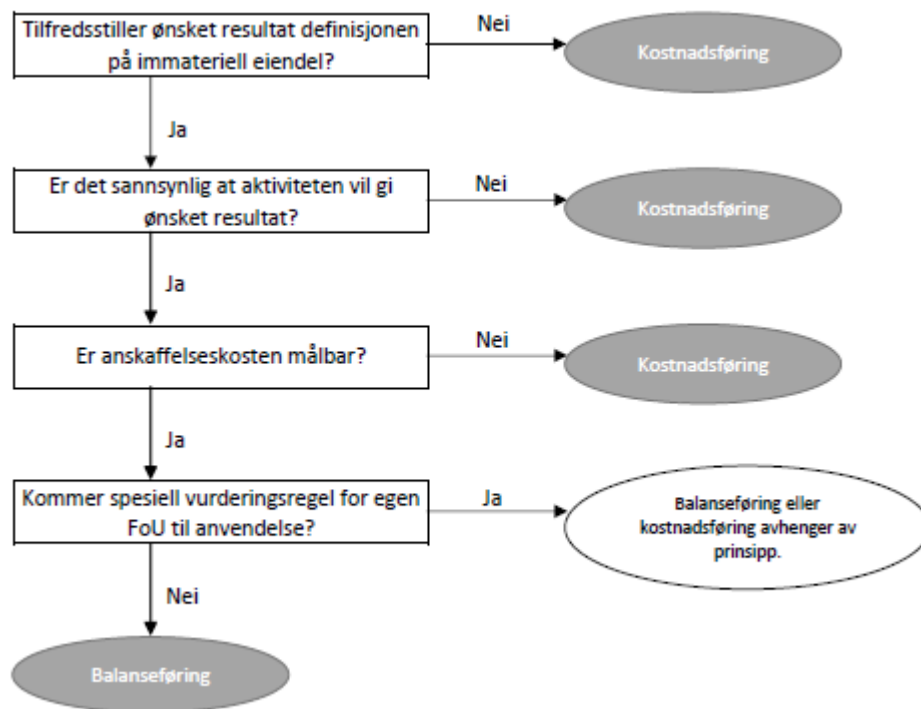
9.3.1 Balanseføring av immaterielle eiendeler

NRS 19 *immaterielle eiendeler* punkt 2.1.1 definerer immaterielle eiendeler som ikke-pengeposter uten fysisk substans som foretaket benytter i tilvirkning eller salg av varer og tjenester, ved utleie til andre foretak, eller til administrative formål. For at en post kan defineres som en immateriell eiendel kreves det at posten er identifiserbar og at den kontrolleres av foretaket slik at den representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å komme foretaket til gode.

Etter denne definisjonen kan avtaler identifiseres som en immateriell eiendel. Det reiser seg regnskaps- og skattemessige spørsmål rundt dette, herunder skillet mellom aktivering og kostnadsføring, måling av anskaffelseskost/tilvirkningskost og avskrivninger. Vi vil hovedsakelig konsentrere oss om de regnskapsmessige spørsmålene knyttet til dette.

En immateriell eiendel kan balanseføres dersom den kan defineres som en immateriell eiendel i henhold til definisjonen over. At eiendeler er identifiserbar innebærer at den må kunne skilles fra goodwill. Kravet er ofte oppfylt ved kjøp. Ved erverv eller egenutviklede immaterielle eiendeler krever det imidlertid en vurdering.

Ved virksomhetskjøp har praksis vist at de fleste immaterielle eiendelene er inkludert i goodwill, selv om det har vært mulig å identifisere og skille ut eiendelen. En eiendel kan skilles fra goodwill dersom man kan selge, leie ut eller knytte egen kontantstrøm til eiendelen, eller dersom den er knyttet til en juridisk rettighet eller avtale (KPMG, 2018). Dersom en immateriell verdi er utskillbar vil den alltid være identifiserbar. En immateriell eiendel kan imidlertid være identifiserbar selv om den ikke er utskillbar. Dette følger av NRS 19. Et ønske om å skille ut de immaterielle eiendelene kan knyttes til selskapets utbyttmuligheter etter aksjeloven § 8-1, da goodwill kan begrense utbyttmuligheten (Kaaby, 2018).

Figur 16 - Regnskapsmessig behandling av immaterielle eiendeler etter god regnskapsskikk (KPMG, 2018)

En immateriell eiendel kan balanseføres dersom anskaffelseskosten kan måles pålitelig og det kan sannsynliggjøres at fremtidige økonomiske fordeler generert av den immaterielle eiendelen vil komme selskapet til gode. Det må gjøres rede for hvordan eiendelen kan forventes å generere økonomiske fordeler for selskapet i fremtiden. Dette kan være knyttet til økte inntekter eller reduserte kostnader.

Immaterielle eiendeler skal balanseføres til anskaffelseskost, jf. rskl. § 5-3 første ledd. Anskaffelseskost er kjøpspris med eventuelt tillegg av kjøpsutgifter. Ved egenutviklede immaterielle eiendeler skal anskaffelseskost ved tilvirkning omfatte variable og faste tilvirkningskostnader. Dette følger av regnskapsloven § 5-4 annet ledd.

Reglene om innregning av immaterielle eiendeler i balansen etter norsk regelverk samsvarer i stor grad med IFRS. Etter IAS 38 kreves det at immaterielle eiendeler kan identifiseres, at eiendeler representerer sannsynlige økonomiske fordeler og at de kan måles pålitelig.

Utgifter til forskning og utvikling kan etter norske regnskapsregler kostnadsføres selv om eiendelen oppfyller kriteriene for balanseføring, begge løsningene er derfor

tillatt. Denne løsningen strider i utgangspunktet mot det generelle sammenstillingsprinsippet.

IFRS skiller i IAS 38 mellom forskning og utvikling. Det er et generelt forbud mot balanseføring av utgifter til forskning. Egen tilvirkning av immaterielle eiendeler skal imidlertid balanseføres når kriteriene til immaterielle eiendeler er tilstede. Valgmuligheten om kostnadsføring er ikke tillatt.

10.0 Konklusjon

Fusjoner er komplekse transaksjoner fordi det involverer så mange parter. Ansatte, eiere, kreditorer og andre kontraktparter blir påvirket av en fusjon. Transaksjonen innebærer vederlag i aksjer og påvirker kapitalen i selskapet. Fusjoner reiser derfor en rekke problemstillinger og berøres av mange forskjellige rettsområder. Vi har i dette studiet undersøkt hvordan man skal behandle enkelte av disse problemstillingene, og hvilke hensyn man må ta i henhold til involverte parter.

Bruk av regnskapsmessige prinsipper ved bokføring av fusjoner avhenger i stor grad av valg av fusjonsform, og om fusjonen tilfredsstiller kravene til å være en økonomisk transaksjon eller ikke. Vi har også kommet fram til at den regnskapsmessige løsningen kan bli svært ulik ved bruk av forskjellige regnskapsstandarder da de benytter forskjellige vurderingskriterier på mange områder. Det som er tydelig er at fusjoner gjør det vanskelig å oppnå sammenlignbare resultater på flere områder. Selskaper som vokser organisk kan vanskelig sammenlignes med selskaper som vokser gjennom fusjoner og oppkjøp fordi de har større innslag av virkelig verdi. Det samme gjelder fusjoner som benytter god regnskapsskikk til sammenligning med selskaper som benytter IFRS da resultatene ved de to regelsettene kan bli svært ulike. Det gjelder både ved første gangs innregning, men også ved senere behandling da vurderingen av goodwill som en eiendel blir behandlet svært forskjellig. Slik regelverkene er i dag kan Norge tjene på å utarbeide en ny regnskapsstandard som tilpasser seg i større grad de internasjonale standardene.

Ansatte blir særlig påvirket av en fusjon. Dette området er sterkt lovregulert og skaper lite rom for avtalefrihet. Ved å se på to forskjellige tilfeller av rettspraksis på området som omhandler omstrukturering har vi likevel sett at det kan være vanskelig fastslå når det er snakk om «overdragelse av virksomhet» etter arbeidsmiljøloven. LSG Gate Gourmet dommen kom fram til at det ikke gjaldt virksomhetsoverdragelse i motsetning til SAS-dommen. Sakene hadde mange likhetstrekk og det var derfor interessant for oss og se hva som utgjorde forskjellen i konklusjonen i henhold til identitetsspørsmålet etter arbeidsmiljøloven.

I utgangspunktet skal alle eiendeler, rettigheter og forpliktelser overdras ved en fusjon. Vi har derfor sett på adgangen til å avtale forbud mot dette og hva som er resultatet dersom en avtale blir overført i strid med et slikt forbud. Et forbud kan avtales, men det er viktig at fusjonstilfellet er nevnt i disse tilfeller. Resultatet av en overføring i strid med en slikt forbud er imidlertid ikke helt klart for oss da den rettspraksisen vi har undersøkt på dette området gir en konklusjon som vi er usikre på om kan brukes i andre tilfeller.

Referanseliste

- Advokatfirmaet RUV. (2018). Usaklig forskjellsbehandling og likhetsprinsippet. Hentet 28. juli 2018, fra <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/1285/1326/1328>
- Allstrin, T., Brandshaug Dale, G., & Østensvig, J. (2012). *Endring og opphør av arbeidsforhold* (2. utg.). Kommuneforlaget.
- Andenæs, M. H. (2006). *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper* (3. utg.). Oslo: Mads Henry Andenæs.
- Arntsen, E. (2012, august 14). Due diligence - hva og hvorfor foreta en «DD»? *JuridiskABC*. Hentet fra <http://www.juridiskabc.no/naeringsliv/due-diligence-en-oversikt/>
- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2017). Resultat- eller balanseorienterte regnskaper. *Magma*, (1/2017), S. 12-13.
- Boe, E. M. (2012). *Grunnleggende juridisk metode* (3. utgave). Universitetsforlaget.
- Colman, H. L., Falkum, E., & Stensaker, I. (2011). *En fusjon mellom likeverdige? Integrasjonen av Statoil og Hydros olje- og gassaktiviteter* (No. 05/11). Samfunns- og næringslivsforsikring AS. Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/165187/R05_11.pdf?sequence=1
- Deloitte Norway. (2018). Hva er IFRS? Hentet 24. februar 2018, fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/hva-er-ifrs.html>
- Fardal, A. (2008). Regnskapsføring av virksomhetssammenslutninger etter IFRS. *Magma*, (3/2008). Hentet fra <https://www.magma.no/regnskapsfoering-av-virksomhetssammenslutninger-etter-ifrs>
- Forutsetning. (2018). forutsetning. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/forutsetning>
- Francis, J., Vincent, L., & Hanna, J. . (1996). Causes and effects of discretionary asset write-off's. *Journal of Accounting Research*, (34), S. 117-134.

- Hanstad, P. (2010). NRS ber Finansdepartementet vurdere IFRS for SMEs. Hentet 28. juli 2018, fra <http://www.regnskapsstiftelsen.no/nrs-ber-finansdepartementet-vurdere-ifrs-for-smes/>
- Hennestad, B. W., Revang, Ø., & Strønen, F. H. (2012). *Endringsledelse og ledelsesendring*. Oslo: Universitetsforl.
- Jacobsen, D. I. (2012). *Organisasjonsendringer og endringsledelse*. Fagbokforlaget.
- Johnsen, A., & Kvaal, E. (2004). *Regnskapsloven: kommentarer til lov av 17. juli 1998 nr 56 om årsregnskap m.v* (3. utg.). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Jordan, C. ., & Clark, S. . (2004). Big bath earnings management: The case of goodwill impairment under SFAS no. 142. *Journal of Applied Business Research*, (20(2)), S. 63-70.
- Kinserdal, F. (2017). Verdsettelse – ulike metoder gir samme verdi. *Magma*, (3/2017), S. 54-66.
- KPMG. (2018, juli 22). Immaterielle eiendeler. Hentet 22. juli 2018, fra <https://verdtavite.kpmg.no/immaterielle-eiendeler/>
- Kvifte, S. S., & Brandsås, H. (2010, september 14). God regnskapsskikk i 25 år – fra «skatteregnskap» til IFRS. *Praktisk Økonomi & Finans*, 26(03), 45–59.
- Kvaal, E., & Johnsen, A. (2000). *Festskrift til Finn Berg Jacobsen: 60-årsdag*. Oslo: Cappelen Damm.
- Kaaby, J. T. (2018, juli 22). Immaterielle eiendeler – regnskap og skatt. Hentet 22. juli 2018, fra <https://www.regnskapnorge.no/artikler/regnskap/immaterielle-eiendeler--regnskap-og-skatt/>
- Liland, A. H. (2016). *Fusjon og fisjon av selskaper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mauritzen, E. (2001, juni 13). Fusjon mellom selskaper - en oversikt. Hentet 11. januar 2018, fra <https://www.jusstorget.no/fusjon-mellom-selskaper-en-oversikt/>
- Mohanram, P. S. (2003). How to manage earnings management? *Accounting World*, S. 1-12.

- Norsk RegnskapsStiftelse. (2017, juli 22). Manglende fremdrift i arbeidet med ny regnskapslov. Hentet 19. august 2018, fra <http://www.regnskapsstiftelsen.no/manglende-fremdrift-i-arbeidet-med-ny-regnskapslov/>
- Norsk RegnskapsStiftelse. (2018). Arbeidet med ny Norsk Regnskapsstandard. Hentet 19. august 2018, fra <http://www.regnskapsstiftelsen.no/arbeidet-med-ny-norsk-regnskapsstandard/>
- Revisjon.no. (2018). Regnskapsprinsipper. Hentet 24. februar 2018, fra http://www.revisjon.no/spesielle_tema_regnskap
- Stenheim, T. (2009). Regnskapsmessig behandling av goodwill. *Magma*, (10/2009). Hentet fra <https://www.magma.no/regnskapsmessig-behandling-av-goodwill?tid=213203>
- Stenheim, T. (2010a). Nye IFRS-krav til nedskrivning av goodwill. *Magma*, (1/2010). Hentet fra <https://www.magma.no/nye-ifrs-krav-til-nedskrivning-av-goodwill>
- Sørensen, R. (1998). Verdivurdering som prosess - Magma. *Magma*, (2). Hentet fra <https://www.magma.no/verdivurdering-som-prosess>
- Thoresen, A. (2018, juli 22). Synergier og strategiske verdier. Hentet 3. mars 2018, fra https://www.lederkilden.no/tema/synergi_strategisk_verdi
- Van de Poel, K., Maijor, S., & Vanstraelen, A. (2009). Implementation of IFRS within Europe: the case of goodwill. *American Accounting Association*. Hentet fra <http://aaahq.org/meetings/AUD2009/ImplementationOfIFRS.pdf>
- Zucca, L., & Campbell, D. R. (1992). A closer look at discretionary writedowns for impaired assets. *Accounting Horizons*, (September), S. 30-41.
- Aamelfot, T. H., Bjørken, S. I., Bjørnslett, S., Jacobsen, K. L., Løfsgaard, E. S., Johansen, O. E., & Wilter, G. N. (2015). *Fusjon og fisjon, skatt regnskap selskapsrett* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Aasebø, K., Buflod, M., & Sannes, K. A. (2007). *Paragraf 1, Rettslære 1*. Cappelen Damm.

Rettskilder

Lover og rettslig bindende standarder

Aksjeloven – Lov om aksjeselskaper av 1976

Aksjeloven – Lov om aksjeselskaper av 1997

Allmennaksjeloven – Lov om allmennaksjeselskaper av 1997

Arbeidsmiljøloven – Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. av 2005

Avtaleloven – Lov om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer av 1918

Konkurranseloven – Lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger av 2004.

Regnskapsloven – Lov om årsregnskap mv. av 1998

Skatteloven – Lov om skatt av formue og inntekt av 1999

IAS, International Accounting Standard. 2012. IAS 12 *Income Taxes*

IAS, International Accounting Standard. 2009. IAS 27 *Consolidated and Separate Financial Statements.*

IAS, International Accounting Standard. 2003. IAS 31 *Interests in Joint Ventures.*

IAS, International Accounting Standard. 2004. IAS 36 *Impairment of Assets.*

IAS, International Accounting Standard. 2004. IAS 38 *Intangible Assets.*

IASB, International Accounting Standards Board. 2008. IFRS 3 *Appendix A.*

IASB, International Accounting Standards Board. 2008. IFRS 3 *Appendix B.*

IASB, International Accounting Standards Board. 2008. IFRS 3 *Business Combinations.*

NRS, Norsk RegnskapsStifelse. 2013. NRS 9 *Fusjon.*

NRS, Norsk RegnskapsStifelse. 2011. NRS 17 *Virksomhetskjøp og konsernregnskap.*

NRS, Norsk RegnskapsStifelse. 2012. NRS 19 *Immaterielle eiendeler.*

NRS, Norsk RegnskapsStifelse. 2009. NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler.*

Forarbeider

Innst. O nr. 7. (2006-2007). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i aksjeloven, allmennaksjeloven og enkelte andre lover (fusjon og fisjon over landegrensene).* Hentet fra

<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/odelstinget/2007-2008/inno-200708-007.pdf>

NOU 1979:32. (1979). Formuerettslig lempningsregel. Hentet fra

https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008060904010

NOU 1995:30. (1995). *Ny regnskapslov.* Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-30/id115910/>

NOU 2015:10. (2015). *Lov om regnskapsplikt.* Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-10/id2425387/>

Ot. prp. nr. 19. (1974-1975). *Om lov om aksjeselskaper.* Hentet fra

<https://min.rechtsdata.no/#/Dokument/gOT19z2E75z2DS201>

Ot. Prp. Nr. 43. (1991-1992) *Om lov om endringer i lover på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet m.v. som følge av en EØS-avtale.* Hentet fra

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1991-92&paid=4&wid=d&psid=DIVL466&pgid=d_0279

Ot.prp.nr.43. (1998-1999) *Om lov om endringer i regnskapsloven mv.* Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-43-1998-99-/id120799/>

Rettspraksis

Dom af 11.3.1997 – Sag C-13/95

HR-1999-00035B (Sak nr. 171/1998)

HR-2006-00174-A (sak nr. 2005/744)

HR-2007-00309-A (sak nr. 2006/1250)

HR-2010-01269-U (Sak nr. 2010/855)

LH-2010-023648

HR-2011-02393-A (Sak nr. 2011/539)